

Révész Emese

SUPKA MAGDOLNA (1914–2005)

INDULAT ÉS „MELODITÁS”

„Az igazi művészet se nem tudomány, se nem mesterség.
Nem lélek nélküli cizellálás, és nem türelmes, józan leltározás,
hanem a nagy gerjedés, a lélekelhevülés megnyilatkozása,
a lehető legegyszerűbb köntösben”

(Tornyai János)¹

Bényi Eszter *Manna levelei* című szőnyegsorozatát édesanyja leveleinek mondat- és szótöredékeiből állította össze, felidézve azt a nagyívű pályaképet, amit Supka Magdolna bejárta, és amely őt kora élő művészetéhez kötötte.² Supka Magdolna pályaképét áttekintve felvetődik a kérdés: vajon egy művészettörténész életművének gerincét publikációi alkotják, vagy profilját kutatásai és művészetszervezői tevékenysége együttesen rajzolják ki? És vajon mindaz, ami ebből adatszerűen számba vehető és az utókor emlékezetébe felidézhető, mennyiben ragadja meg a tudós személyiségét – épp azt, ami a frakk (avagy esetünkben kosztüm) mögött pulzál? Supka Magdolna kapcsán az emlékező utódnak érdemes előre bocsájtania, hogy az őt ismerő pályatársak kivétel nélkül elsőprő erejű személyiségét emelik ki, azt a szenvedélyes hitet, amivel bizonyos művészeti ügyek és alkotók mellett kiállt, azt az intenzív elkötelezettséget, amivel a művészek bizalmát és tiszteletét elnyerte. A kortárs alkotók között ott-honosabban mozgott, mint történész kollégái körében. Beszédes, hogy születésnapjára évfordulóin nem a művészettörténész szakma adózott munkássága előtt, hanem művész pályatársai – műveiket kövte össze egy ünnepi „csokorba”.³ Gulyás János *Manna* című filmjében számos alkotóművész fejezte ki tiszteletét, olykor egyenesen rajongó elismerését „Manna néni” iránt.⁴ Ám ugyanakkor éppen 2013-ban közreadott válo-

¹ Idézi: B. Supka Magdolna: A drámai groteszk szerepe festészetünkben a művészetpszichológia szemszövegéből. *Művészettörténeti Értesítő*, 13. 1964. 153. – újra közölve: Supka Magdolna: *A drámai groteszk. Válogatott művészeti írások*. Sajtó alá rend. Wehner Tibor. Budapest, 2013. 69.

² Bényi Eszter *textilművész*. Szerk. Bárd Johanna, Bényi Eszter. Budapest, 2017. o. n. A sorozat 2011-ben készült.

³ *Supka Magdolnának. Manna néninek szeretettel. Grafikai kiállítás*. Kiállítás katalógus / Fészek Galéria. Bev. Szabó Júlia. Budapest, 1984.; *55 grafikus kiállítása Supka Manna tiszteletére*. Kiállítási katalógus / József Attila Könyvtár Kiállítóterme. Bev. Végvári Lajos. Miskolc, 1985.; „Magyarul európai”. *Száz éve született Supka Magdolna műtörténész. Emlékkiállítás a pesti Vigadóban*. Kiállítási katalógus / Vigadó. Bev. Wehner Tibor. Budapest, 2014.

⁴ *Manna. (Supka Magdolna)*. Rendezte: Gulyás János. 2018–2020. – A filmben számos filmrészlet látható Supka Magdolnáról, ami szenvedélyes előadói stílusáról, személyiségének egész intenzív attitűdjéről képet ad.

gatott művészeti írásainak gyűjteménye világított rá arra, hogy a több mint fél évszázadon átívelő pálya során íródott önálló kötetek, tanulmányok és esszék nagyon is egységes gondolkör és értékrend mentén mozognak.⁵ Supka figyelmének fókuszában mindvégig a művész személyisége, az alkotás lélektana állt, amit elsősorban saját kora figuratív, narratív és expresszív tendenciái mentén tudott megragadni, miközben különös érzékenységgel rezonált a rajz és grafika sajtószerű médiumára.

ÚTKERESÉS, PÁLYAKEZDÉS

Pályája indulására nézve fontos körülmény, hogy erős intellektuális kisugárzással rendelkező családból indult. Édesanyja, Gere Gizella (1887–1966) tehetséges festő volt, 1912-ben az Iparművészeti Főiskolán megkezdett tanulmányait gyermekei születése miatt hagyta abba.⁶ Édesapja Supka Géza (1883–1956) volt, aki Grazban régészetet és művészettörténetet, majd Kolozsváron bölcsészettudományokat tanult. Bár kezdetben elsősorban a honfoglalás kori régészet területén munkálkodott (1904-től a Magyar Nemzeti Múzeum régiségárának volt munkatársa, 1910-ben pedig monográfiát írt a Lehel kúrtjéről), szerteágazó tehetségének köszönhetően a történettudományok és a szépirodalom területén is sikereket ért el. Ám kutatásai mellett meghatározó volt kulturális szervező tevékenysége is, amivel 1926-ban megalapította kora meghatározó irodalmi folyóiratát, a *Literaturát*, valamint életre hívta az első alkalommal 1929-ben megrendezett könyvhetet, miközben publicisztikákat írt, aktív szerepet vállalt az unitárius egyházban és a hazai szabadkőműves mozgalomban is.⁷ Ez a kétarcúság, tudományos kutatás és tudományszervezés, aktív kulturális közéleti szerepvállalás és a kortárs alkotókkal való eleven kapcsolat olyan vonások, amelyek 1914-ben született lánya, Supka Magdolna pályáját is jellemezte. A művészek jelenléte tehát a családi mindennapok természetes közege volt. „Apámnak rengeteg jó barátja volt, és én személyesen nagyon sok író, művész, mindenféle embert ismertem.” – írta később visszaemlékezésében Supka Magdolna.⁸ Az írók mellett képzőművészek is gyakran megfordultak a szülők Bocskai úti lakásán, köztük Márffy Ödön, Kernstok Károly és Aba-Novák Vilmos is e szűkebb körhöz tartozott.⁹

⁵ Supka 2013. i. m. – A tanulmánykötetet Supka Magdolna művészettörténeti írásainak és a róla szóló írásoknak a bibliográfiája zárja: i. m. 403–418.; Írásainak korábbi listája: Supka 1984. 3. i. m. (Néhány tétel az újabb bibliográfiában nem szerepel.)

⁶ Fia, Supka Magdolna bátyja, Supka Ervin 1913-ban született (1913–1991), és szintén régész lett.

⁷ Szalai Imre: Adalékok Supka Géza portréjához. *Irodalomtörténet*, 58. 1976. 159–164.; Féja Endre: Emlékezés Supka Gézára. *Tiszatáj*, 37, 1983, 8. 61–65.; *In memoriam Supka Géza*. Szerk. Kertész Róbert. Szolnok, 2003.; Bálint Gábor: Supka Géza folyóirata, a *Literatura* (1926–1938). *Magyar Könyvszemle*, 120. 2004. 29–50.

⁸ „Apám abszolút szabadgondolkodó volt, nem igen ismertem olyan szabadságú embert, mint ő. [...] Történelemből, irodalomból, régészetből, még filozófiából is, érdekelte is minden. [...] Apám négy hangszeren játszott, hegedűt tanult, a többi nem. Hallás után játszott mindent.” – Supka Magdolna: A zsömlegróriás polihisztor. *Napút*, 3, 2001, 4. 4. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 399.

⁹ A család 1920-ban költözött a 11. kerületi, akkor Lenke, ma Bocskai út 23–25. számú házba, ahol Supka Magdolna haláláig élt. – A konkrét művész neveket Gulyás János filmjében említette.

Talán e pezsgő, intenzív intellektuális háttérnek is köszönhetően, Supka Magolna pályája nem volt egyenes vonalú, a művészettörténeti hivatás mellett csak az 1950-es évektől, 40 éves kora után kötelezte el magát. Elemi iskoláit egy haladó szellemű, koe-dukált magániskolában végezte a Naphegyen, érettségét pedig 1932-ben a Veres Pálné Gimnáziumban szerezte.¹⁰ Ugyanebben az évben megkezdte egyetemi tanulmányait, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának német-olasz és művészettörténet szakán, ahol 1937-ben német és olasz nyelvből középiskolai tanári oklevelet szerzett. Egyetemi éve alatt kapcsolatba került Baktay Ervin körével, ahol asztrológiát tanult, sőt részt vett az 1932-től szervezett indiántáborok egyikében is.¹¹ Apja kifejezett kérésére már gimnáziumi éve alatt inasként dolgozott egy ékszerész mellett, majd egyetemistaként, 1933-ban Bruchsteiner ékszerész Vilmos császár úti műhelyében ékszerészegéd-oklevelet kapott, tanulmányai közben pedig, 1934-től két éven át Henger Antal ezüstgyárában dolgozott ékszerészegédként. Egy későbbi nyilatkozatában Supka olyan tudásként jellemezte az ékszerész-ötvösséget, amely majdani művészettörténeti pályáján segítségére volt a grafikai technikák könnyebb értelmezésében, abban hogy jobban értse a rézkarc és rézmetszet közti különbséget, a fémek fizikai és kémiai működésének elveit, a szerszámokkal megmunkált anyag viselkedési módját.¹² 1938-ban befejezett, a magyar úrihímezésről szóló disszertációja is még jobbára az ötvösség ornamentális, iparművészeti szemléletéhez közel álló téma volt.¹³

Művészettörténeti diplomája ellenére azonban egy időre egészen más irányba fordult érdeklődése. 1938-ban, huszonnégy évesen feleségül ment a családba régóta bejáratos Féja Géza (1900–1978) íróhoz, akit akkor fogtak perbe *Viharsarok* című könyve miatt, amely felkavaró erővel mutatta be a Tisza-vidéki parasztság súlyos szegénységét és egzisztenciális kiúttalanságát.¹⁴ Bár e házasság rövid életűnek bizonyult, volt férjével annak haláláig bensőséges baráti viszonyt ápolt, amint azt író fia, Féja Endre által közreadott levelezésük is bizonyítja.¹⁵ Rövid életű házassága

¹⁰ Részletes életrajzi adatai: *Lélekben társak. Supka Magdolna és Féja Géza levelezése 1937–1976*. Sajtó alá rend. Féja Endre. Budapest, 2013. 557–558.; Supka 2013, i. m. 400–402. – Az említett magániskola a Nemes Aurélné Müller Mária vezette Tigris utcai iskola, a reformpedagógia fontos bázisa volt, a „családiskola” a fizikai munkát, kertészetet is beépítette pedagógiájába. – Donáth Péter: *A magyar művelődés és tanítóképzés történetéből. 1868–1958*. Budapest, 2008. 153.

¹¹ „Három és fél évig egyfolytában asztrológiát tanultam Baktay Ervintől. Indiántáborokat is szervezett a kismarosi szigeten. Engem is elvittek egyszer ide, egy kellemesen vegyes társaság volt: a miniszteri tanácsostól kezdve a Nemzeti Színház díszletezőjéig minden volt itt, művészek, tudósok, orvosok, jogászok.” – Supka 2001. i. m. 3.; Ld. még: *Indiánok a Duna partján. Baktay Ervin indián könyve*. Szerk. Főzy Vilma, Kelényi Béla. Budapest, 2019.

¹² Erre az összefüggésre Gulyás János filmjében utal.

¹³ F. Supka Magdolna: *A magyar úrihímezés*. Budapest, 1938. (A budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének dolgozatai, 52.)

¹⁴ Féja Géza: *Viharsarok. Az Alsó Tiszavidék földje és népe*. Budapest, 1937.; A perről: Zimonyi Zoltán. *Vihar a Viharsarok körül. Forrás*, 20, 1988, 3. 65–73.

¹⁵ 1941-ben elköltözött, 1943-ban hivatalosan is elváltak. Az író házasságkötésükkor 8 éves fiát, Féja Endrét sajátjaként szerette, válásuk után is megmaradt kapcsolatuk. Egyebek mellett ő rendezte sajtó alá

1. Supka Magdolna Csohány Kálmán kiállítását nyitja meg, 1970 körül, mgt.

idején Supka színészi karrierrel próbálkozott: 1939-től színészetet tanult Hegedűs Tibornál, a Hunnia filmgyárban öltöztető és asszisztens volt, majd 1940-től Féja Magdolna néven különféle színházi és filmes produkciókban szerepelt.¹⁶ A szakmában közkeletű anekdotaként élt, hogy ő volt Karádi Katalin lábdublőre a Halálos tavasz című film híres Ág utcai jelenetében.¹⁷ Viszonylagos sikerei ellenére színészi karrierjét 1943-ban feladta, abban az évben amikor a bíróság hivatalosan is kimondta válását Féja Gézától. Szereplési vágyát, és azt a képességét, hogy szabadon beszélve le tudja kötni hallgatóságát, később kiállításmegnyitói kamatoztatta. Művész kortársai általános vélekedése szerint lebilincselő előadó volt.

1944-től Supka a Budapest Történeti Múzeumban dolgozott, előbb hivatali munkakörben, majd tudományos kutatóként, ahol különféle, iparművészeti gyűjteményrészeket dolgozott fel.¹⁸ Ezzel párhuzamosan, 1945 és 1947 között Ágh Magdolna és Tatár Magdolna neven irodalmi elbeszéléseket, esszéket publikált különböző folyóiratokban, többek között az édesapja által szerkesztett *Világ* című lapban.¹⁹ A szépirodalmi megformálás igénye, olykor érzékletes, költői hasonlatok alkalmazása későbbi, művészettörténeti írásait is jellemezte. 1948-ban pár hónapos olaszországi ösztöndíjra utazott, majd az év végén kiállítást rendezett a Budapest Történeti

Supka és Féja Géza levelezéskötetét. – Supka-Féja 2013. i. m.

¹⁶ 1940-ben a Pesti Színházban, 1941-ben a Vígszínházban szerepelt, 1942-ben a Városi és a Pódium Írók Kabaréjának volt tagja. 1943-tól a Vígszínházban játszott, valamint a Pegazus Filmvállalatnál is dolgozott. – Adatok forrása: Hangosfilm. Filmenciklopédia. <https://www.hangosfilm.hu/filmenciklopedia/feja-magdolna> - (Utolsó letöltés: 2022. július 10.)

¹⁷ Említi: Hangosfilm. Filmenciklopédia; Szabó Júlia: Dr. Supka Magdolna köszöntése. *Supka Magdolnának* 1984. i. m. o. n.

¹⁸ Hivatalosan 1943. december 20-án állt munkába. Az üveg-, porcelán-, érem-, plakett-, kispasztika-, ötvös, textil-, fotó- és színháztörténeti gyűjtemények tárgyait dolgozta fel. –Supka-Féja 2013. i. m. 558.

¹⁹ Supka Géza 1945–1949 között szerkesztette a *Világot*.

Múzeum biedermeier és empire üveg- és porcelánygyűjteményéből.²⁰ Az iparművészet története azonban csak rövid kitérőnek bizonyult, pályájának valódi fordulatát Bényi László (1909–2004) festőművésszel 1951 tavaszán kötött házassága hozta meg.²¹

Bényiben megvolt az a kettősség, a művész és a tudós párhuzamos gondolkodása, ami Supka Magdolnához is oly közel állt. Jogi tanulmányaival párhuzamosan, 1927–1931 között Bényi a Pázmány Péter Tudományegyetemen művészettörténetet is hallgatott, de végül a festészet mellett kötelezte el magát: előbb Aba-Novák Vilmos szabadiskolájába járt, majd 1933–1935 között Réti István mellett tanult a Képzőművészeti Főiskolán.²² Miközben 1933-tól már kiállító művész volt, folyamatosan publikált képzőművészeti tárgyú írásokat is. Érdeklődési köre ösztönözte Supka Magdolnát, aki férje inspirációjára fordult az alföldi festészet felé; Bényi festőként a harmincas évektől dolgozott a Szolnoki Művésztelepen, művészeti íróként pedig kismonográfiát írt az alföldi festészet hagyományát képviselő Koszta Józsefről, Rudnay Gyuláról, a magyar realizmus tradícióját jelentő Paál László és Munkácsy Mihály festészetéről, foglalkozott a magyar festészet alföldi hagyományával és a nemzeti jelleg kérdéskörével – olyan témákkal tehát, amelyek később Supka kutatásainak irányát is meghatározták.²³ Ténylegesen közös munkájuk ennek ellenére csak kettő volt, Zichy Mihály 1953-as monográfiája, és Aba-Novák Vilmos 1962-es Magyar Nemzeti Galériában rendezett emlékkiállítás, amelyet Bényi rendezett, míg a katalógus bevezetőjét Supka Magdolna írta.²⁴ 1951-ben történt házasságkötésük idején Bényi a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja Technikai Osztályának vezetője volt. Hivatali országjárásai közben jutott el a zalai Zichy-villába, ami ekkor gazdátlanul, romokban állt. Csicsery-Rónay István, a zalai Zichy Emlékmúzeum ügyének egyik legfőbb támogatója, így idézte fel ezt az időszakot: „1949-ben [...] az államvédelmi hatóság

²⁰ Gogolák Lajos: Pest-budai üvegek és porcelánok. *Magyar Nemzet*, 1948. december 21. 4.

²¹ Röviddel a házasságkötés után, 1951 októberében megszületett kislánya, Bényi Eszter, aki felnőve textilművészként szerzett nevet. Féja Géának 1951. márciusi levelében számolt be a házasság tervéről – Supka-Féja 2013. i. m. 478. – „jó ideje jár hozzám, de tulajdonképpen emberileg nem is ismertük egymást” – uo.

²² Aba-Novák Vilmos a Belvárosi Képzőművészeti Szabadiskolában tanított. Bényi életrajzai úgy fogalmaznak, hogy a főiskola „ösztöndíjasa” volt. Ennek nincs nyoma a főiskola évkönyveiben. Ellenben arról beszámolnak az évkönyvek, hogy Bényi László „jogtudor” 1933–1935 között az intézmény jogásza volt. Valószínűleg emellett, magánúton tanulhatott Rétitől. – Maga Bényi László egy későbbi interjúban ezt mondta: „1933-ban egyéves ösztöndíjat kaptam a Képzőművészeti Főiskolára. Délelőtt adminisztratív munkát kellett végezni, ami nagyon is ínyemre való volt, mivel Réti Istvánnak, az akkori rektornak voltam a személyi titkára. Délutánom meg szabad volt, mivel akkor annál a mesternél dolgoztam, főleg Rudnaynál, ahová a szívem húzott.” – Kaposvári Gyula: *Magyar művészek az 1958-as brüsszeli világtárláson. Beszélgetés Bényi Lászlóval, a magyar terem rendezőjével. Magyar Múzeumok*, 3, 1997, 4. 30.

²³ Írásait ld.: Bálintné Hegyesi Júlia: *Bényi László festőművész bibliográfiája*. Szolnok, 1984.

²⁴ Bényi László – Supka Magdolna: *Zichy Mihály*. Budapest, 1953.; *Aba-Novák emlékkiállítás*. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Rend. Bényi László, B. Supka Magdolna. Bev. B. Supka Magdolna. Budapest, 1962.

emberei és párttitkárok feldúlták a múzeumot – még a falu iskolásai is Zichy-levelekbe csomagolták tízórajukat. Édesanyám riadóztatta az Országos Múzeumi Központot, amely Bényi László festőt küldte ki, hogy mentse meg a kifosztott múzeumot, szerezzék vissza az ellopott tárgyakat, és nyissa meg újra a kiállítást.²⁵ Friss házasokként ez volt az első közös munkájuk, a Zichy-levelek feldolgozásában Supka Magdolna is részt vett, amiről Féja Géjának 1951 májusában írt levelében is beszámolt.²⁶ Bényi László már ezt megelőzően is foglalkozott Zichyvel, 1951 júniusában az *Új Világ*-ban mutatta be az újra rendezett műtermet, 1952-ben pedig ő rendezte Zichy emlékkiállítását a Szépművészeti Múzeumban.²⁷ Zichy 1953-ban megjelent monográfiáját (amely már az emlékmúzeum újonnan feldolgozott anyagára támaszkodott) feleségével, Supka Magdolnával közösen jegyezte Bényi László.²⁸ Supka első komolyabb kutatási területe Zichy Mihály munkássága volt, 1956-ban több publikációja Zichy grafikai munkásságára, azon belül is illusztrációira koncentrált – olyan területre, amely a későbbiekben is élénken foglalkoztatta.²⁹ Ez a Bényi Lászlóval közösen végzett munka vezette vissza Supka Magdolnát a művészettörténethez, aki az ötvenes évek végétől már rendszeresen publikált, és mind élénkebben vett részt a kortárs művészeti életben. Kezdetben inkább a 19. századi magyar művészet iránt érdeklődött, ekkor írta meg az első komolyabb összefoglalást Szemlér Mihály munkásságáról.³⁰ E kutatásai már a frissen alapított Művészettörténeti Dokumentációs Központhoz kötődtek, amelynek három éven át, 1954 és 1957 között volt munkatársa. Innen „igazolt át” 1957 nyarán a Magyar Nemzeti Galériába, a Grafikai Osztálynak egészen nyugdíjazásáig, 1981-ig munkatársa maradt. A múzeumot második otthonának érezte, ott végre szakmailag is

²⁵ Csicsery-Rónay István: Cseppben a tenger. *Zichy Mihály*. Szerk. Róka Enikő, Csicsery-Rónay István. Budapest, 2001. 16.; „Zichy hagyaték megmentése Bényi László érdeme, aki a Múzeumok Országos Központjának megbízásából járta az országot, és látta, hogy Zalában a gyermekeknek Zichy-levelekbe csomagolták a tízórajukat. Amit lehetett – könyvtárát, személyes tárgyait – megmentették, helyreállították, és berendezték múzeumát.” – Lőcsei Gabriella: Mint a fekete-fehér film. A vonal patrónája, Supka Magdolna 85 éves. *Magyar Nemzet*, 1999. augusztus 7. 19.

²⁶ „Az elmúlt hetekben vagy hat napig lent voltam Zalán (Somogy megyében), ahol Zichy Mihály lakott s műterme volt. Csuda kedves kis falu, s bár hajnaltól estig dolgozunk, mert rengeteg anyag van, jó pár ezer levél csak számomra, amit fel kell dolgozni, azért szépek voltak a reggelek. [...] Érdekes figura volt ez a Zichy. Most még egy hétre lemegyünk, mert 20-án nyílik a kiállítás ottan, Zichy házában; addig még sok munka van, szét volt dülva az egész műterem és könyvtár.” – Supka-Féja 2013. i. m. 491. – a zalai emlékmúzeum újrarendezve 1951. május 20-án nyitotta meg kapuit a közönség előtt.

²⁷ Bényi László: Zichy Emlékmúzeum. *Új Világ*, 1951. június 14. 6.; *Zichy Mihály Emlékkiállítás – grafikai művek*. Kiállítási katalógus / Szépművészeti Múzeum. Rend., bev. Bényi László. Budapest, 1952.

²⁸ Bényi-Supka 1953. i. m.

²⁹ Supka Magdolna: Az illusztrálás magyar klasszikusa. Zichy Mihály. *Képzőművészeti és Iparművészeti Tudósító*, 6, 1956, 4. 15–16.; Uő: Zichy Mihály ismeretlen rajzai. *Új Világ*, 1956. március 1. 6.; Uő: Zichy Mihály ismeretlen rajzai. *Szabad Művészet*, 10. 1956. 161–166. – újra közölve: Supka 2013. 313–325.

³⁰ B. Supka Magdolna: Szemlér Mihály 1833–1904. *Művészettörténeti Tanulmányok. Művészettörténeti Dokumentációs Központ Évkönyve*, 1957. 219–252.

magára talált, hiszen ott nyíltak meg előtte azok a területek – a kortárs festészet és grafika világa – amely mellett egy életre elkötelezte magát.³¹

EMÓCIÓ A MŰVÉSZETBEN

1959-ben új területen, a művészetpszichológia témájában tette le névjegyét Supka, akinek *Szemponatok a képzőművészeti alkotótevékenység vizsgálatához* című tanulmányát a *Pszichológiai Tanulmányok* című sorozat második kötete adta közre.³² A kézirat már évekkel korábban elkészült, és csak a Szovjet Kommunista Párt XXI. pártkongresszusán megfogalmazott tudománypolitikai fordulat tette lehetővé, hogy a „nyomdakészen elfektetett” írás közlésre kerüljön.³³ Az 1959-ben lezajlott moszkvai pártkongresszus zöld utat adott a korábban lényegében betiltott lélektan tudományának, különösen a mindennapi életben hasznosítható, a termelés eredményességét fokozó pedagógiai és munkapszichológia kutatásokat sürgetve.³⁴ A pszichológia tabusításának feloldása szinte azonnal érezhető volt itthon, a tudomány intézményi keretei feleledtek tetszhalott állapotukból.³⁵ A tudományos élet újra szerveződő kereteinek fontos összetevője volt az 1958-tól évente kiadott *Pszichológiai tanulmányok* című kötet, amely a lélektan különféle kutatási területeinek új irányait vázolta fel. Supka Magdolna tanulmánya e kötet művésztélektani részében jelent meg, a posztsztálinista időkben újra induló hazai művészetpszichológiai értekezések úttörő példájaként. A művészetpszichológiai téma bevezetéseként a kötetet szerkesztő, az MTA Pszichológiai Intézetét vezető Gegesi Kiss Pál két kisebb tanulmánya itt jelent meg. Bár Gegesi fő kutatási területe a gyermeklélektan volt, a képzőművészetek iránt különös fogékonysággal bírt, lévén 1945–1948 között az Európai Iskola egyik fő teoretikusa, s mint Forgács Hann Erzsébet szobrászművész férje, a művészeti alkotás lélektanára vonatkozóan közvetlen tapasztalatokkal is rendelkezett.³⁶ A kötetben közölt művésztélektani elmékedései nem

³¹ Supka elmondása szerint, a Galériába Pogány Ö. Gábor hívta. (Gulyás János filmje). Vele együtt, 1957-től az új intézmény munkatársa lett férje, Bényi László is.

³² B. Supka Magdolna: *Szemponatok a képzőművészeti alkotótevékenység vizsgálatához. Pszichológiai Tanulmányok*, 2. 1959. 465–482. – újra közölve: Supka 2013. 19–41.

³³ Supka Magdolna: A kártevés szennyes hordaléka. Az ihletrombolók labirintusában. *Új Idő*, 1, 1989, 2. 40–41. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 142.

³⁴ Szövegét 1960-ban magyarul is közzölték: A. A. Szmirnov: A pszichológia feladatai az SZKP XXI. Kongresszusa határozatainak tükrében. Elnöki megnyitó a Szovjet Pszichológiai Társaság I. kongresszusán Moszkvában 1959. június 29-én. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 17. 1960. 129–151.

³⁵ 1959-ben létrejött az MTA Pszichológiai Bizottsága, megalakult az MTA Pszichológiai Intézete, 1960-ban pedig újra indult a *Pszichológiai Szemle*. – Pléh Csaba: A magyar kísérleti pszichológia fejlődési íve 1950–2010 között. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 66. 2011. 669–693.; Kovai Melinda: *Lélektan és politika. Pszichotudományok a magyarországi államszocializmusban 1945–1970*. Budapest, 2016.; Máriási Dóra: Amikor a pszichológia a „kommunizmus általánosan kibontakozó építésének nagyszerű programjához” csatlakozott. Újraintézményesülés kritikai perspektívában. *Alkalmazott Pszichológia*, 16, 2016, 1. 63–79.

³⁶ *Gegesi Kiss Pál műgyűjteménye*. Kiállítási katalógus / Janus Pannonius Múzeum. Szerk. Nagy András. Pécs, 2008.

2. Supka Magdolna Tóth Menyhérttel és Schéner Mihállyal, 1976 körül, mgt.

szisztematikus tudományos kutatásokon alapultak, hanem két kiállítás, Ámos Imre és Márffy Ödön művei kapcsán fogalmazódtak meg.³⁷ Nem sokkal később, amikor az újraindult *Magyar Pszichológiai Szemlében* a Magyar Nemzeti Galéria frissen kinevezett igazgatója, Pogány Ö. Gábor összegezte a hazai művészpszichológia feladatait, a tudomány vizsgálódását három területre fókuszálta: „A művészpszichológia vonatkozásában három összefoglaló problémakör köré csoportosulnak a teendőik, az alkotómunka, a műélvezés, az ízlésnevelés köré.”³⁸ Supka tanulmánya, és ez irányú későbbi értekezései is a alkotáslélektan témájához kötődtek, a művészpszichológia adatszerűen talán legnehezebben megragadható területéhez.

Supka alapítója szerint a művészi alkotás kiindulópontja a művész személyes emóciója, a mű ennek tárgyiasult formája: a „képzőművészeti alkotások eszperantója az emóció, az az élménybeli tartalom, amelynek művészi kifejezése egyedül képes áthidalni a korok és társadalmak, földrészek és kultúrák, stíluskülönbségek távolságát, és képes felfedni rokonságukat.”³⁹ Nézete szerint a művészpszichológia ott szolgálhatja a művészettörténetet, hogy megfelelő teoretikus és fogalmi eszköztárral bír a mű előkészítését szolgáló folyamat leírására és értelmezésére. Biológiai hasonlaltal élve, a mű előkészítő fázisát Supka a méhen belüli fejlődéshez hasonlította: „Az a benső

³⁷ Gegesi Kiss Pál: A művészet célja. *Pszichológiai Tanulmányok*, 2. 1959. 449–455. és Uó: A művészet jelentőségéről. Uo. 457–462.

³⁸ Pogány Ö. Gábor: A művészpszichológia feladatairól. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 17. 1960. 281–283

³⁹ Supka 1959. 32. jegyzetben i. m. 465. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 19.

tevékenység, amellyel a művész megragadja, érleli es előkészíti egy-egy konkrét művét – csakúgy mint az ember fogamzásának és embrionális fejlődésének képlete az orvostudomány számára – magában viseli a mű alapjellegét, tartalmi es formai felépítését, így hat az alkotótevékenység természetének pontos felderítése, s a művészettörténet számára a biológiai ismeretekhez hasonló, alapvető támpontot jelentene.” Azt Supka is hangsúlyozza, hogy ez egy nehezen megragadható, jobbára utólag rekonstruálható folyamat, amely két módon közelíthető meg a kutató számára, egyrészt az alkotók szóbeli vallomásai (emlékiratok, interjúk), másrészt vázlatai révén. Módszertanát mintegy demonstrálva, tanulmányában alkotói vallomásokat idézett, elsősorban Karl Eugen Schmidt szöveggyűjteménye nyomán.⁴⁰ Ruskin, Rodin, Delacroix, és különösen Goya, Millet és Van Gogh szavaival egyaránt azt kívánta bizonyítani, hogy az alkotás heves, indulati érzelmi állapot, ami a személyiség világlátásának és pszichikai állapotának közvetlen lenyomata. „Mindkét nézetből az derül ki, hogy a téma hitelét a kifejezés ereje, igazsága adja meg, hogy a téma eszköz a művész mondanivalójának, egyéniségének megnyilatkozására, az emberhez való közeledésre.” – fogalmaz Goya és Millet kapcsán.⁴¹ Az érzelmi inspiráció és kifejezés előtérbe helyezésével Supka a valóság leírása helyett annak szubjektív expressziójára helyezte a hangsúlyt, ezzel az expresszív kifejezés hitelét hangsúlyozva a realizmussal szemben. 1960 körül modernista program, határozott állásfoglalás volt ez az expresszionista kifejezőmód mellett.

Supka művészetlélektani gondolatainak inspirációjaként utalt André Malraux *Psychologie de l'art* címen kiadott nagy hatású opusára, amely a *Le musée imaginaire* sorozat részeként az emberi tárgyalkotás nemzetek fölötti, korokon átívelő, univerzális vonásait hangsúlyozta.⁴² Ez a kötet jelentett számára közvetlen mintát ahhoz az albumhoz, amit az 1958-es brüsszeli világkiállítás számára tervezett. A világkiállítás égisze alatt eredetileg két nagy képzőművészeti tárlatot terveztek, az egyik, a történeti alapon szerveződő a 20. század modern művészetet mutatta volna be, a másik pedig enciklopédikus alapon általános kultúrtörténeti áttekintést nyújtott volna. A kettő közül azonban csak az első nyitotta meg kapuit *50 ans d'art moderne* címen, míg a *L'homme et l'art* című, történeti korokon átívelő, egyetemes léptékű vállalkozás nem valósult meg.⁴³ Utóbbi koncepcióját, amely az általános emberi vonatkozásokat kívánta hangsúlyozni különböző korok és kultúrák műalkotásain keresztül, erősen inspirálta André Malraux *Le Musée imaginaire* című műve, tárlatként annak fizikai formába öltött változata lett volna. A tárgyakat történeti összefüggések helyett olyan univerzális témák köré csoportosították volna, mint anyaság, szerelem, születés, halál, munka, játék, háború, vallás... Supka Magdolna vélhetően férje és kollégája, Bényi László révén kapcsolódott be a szervezésbe, aki a magyar pavilon tárlatának

⁴⁰ Karl Eugen Schmidt: *Künstlerworte*. Leipzig, 1906.

⁴¹ Supka 1959. i. m. i. m. 472. – Supka 2013. i. m. 28–29.

⁴² André Malraux: *Psychologie de l'art. Le Musée imaginaire*. I–III. Paris, 1947–1950.

⁴³ Nikolas Drosos: *Reluctantly Global: "Fifty Years of Modern Art" at the 1958 Brussels Expo*. 2017. november. Post. Notes on art in global context. MoMA - <https://post.moma.org/reluctantly-global-fifty-years-of-modern-art-at-the-1958-brussels-expo/> (Utolsó letöltés: 2022. június 22.)

rendezésére kapott felkérést.⁴⁴ Supkát ekkor már művészetszichológiai kutatásai révén élénken foglalkoztatta az érzelmek kifejezésének megjelenése a művészetben, így értesülve a készülő *L'art et l'homme* című tárlatról Emóció a művészetben (Máshol: Az érző ember a művészetben) címen összeállította egy művészeti album szinopszist. A tervezetet örömmel fogadta az Expo fő kurátora, Emile Languy, a Művészeti Alap pedig Cserépfalvi Imre felajánlásával együtt támogatta kiadását. Koncepcióját Supka röviden a *Műterem* című folyóiratban közölt cikkében vázolta, kiemelve, hogy abban a magyar művészet egyetemes kontextusban jelenne meg.⁴⁵ A tervezett kötet két nagy egységből állt volna: az egyik az alkotóművész munkáját, környezetét, a másik pedig az ember lélektani állapotainak ábrázolását, érzelmi, indulati állapotainak képeit foglalta volna magában.⁴⁶ A képválogatás már készen volt és Supka bevezető szövegét is lefordították franciára, amikor az utolsó pillanatban keresztülhúzták az album megjelenését.⁴⁷

A műalkotás emocionális inspirációinak felkutatása, érzelmi alapú interpretációja Supka egész művészettörténelmi attitűdjének alapját képezte. Az 58-as vállalkozásra visszaemlékezve így fogalmazott: „A művészet: vagy élet, vagy nem művészet. Át kell hogy járja az embert, mint a szerelem. Meg kell hogy indítsa a vér keringését. Kell, hogy elsápasszon, vagy arcunkba kergesse a vért. Értékét nem csupán az esztétikai szép szabja meg, mely 'önmagáért tetszik', hanem a hő is, amelyet bennünk okozni tud. Hő pedig attól támad bennünk, ha egy műalkotás valamit mélységesen ki tud fejezni, s ezáltal emóciót, a lélek és a szellem megindultságát váltja ki.”⁴⁸ Az a művész-kör, akikkel intenzíven foglalkozott, az ezt követő években körvonalazódott, de az alkotókhoz és műveikhez fűződő személyes viszonyát mindvégig az alkotás legbelső, lélektani indítékait kutató kíváncsisága mozgatta. „Mindig is a művészetek keletkezésének rejtélye volt műtörténelmi tünődéseim éltető lángja, rendhagyó feltevéseim ellenpróbája. Egy-egy kivételes alkotóegyéniség szuggesztivitásának nyitját keresve úgy találtam, hogy leginkább az ihletődésük jellegén keresztül lehet alkati sajátosságukat megközelíteni. Már műveik látványa is magában hordja a képi motívumok tágabb és elvontabb jelentését, titkos tartalmak komolyságát vagy melankóliáját. Szóval azt

⁴⁴ Kaposvári 1997. i. m. 29–31.; Róka Enikő: A magyar pavilon Brüsszelben. *Mutató nélkül. B. A. úr X-ben. Gróf Ferenc kiállítása a Kiscelli Múzeumban.* Kiállítási katalógus / Kiscelli Múzeum. Szerk. Róka Enikő. Budapest, 2016. 46.

⁴⁵ „Átböngésztük a kiállításra jelölt alkotások eddigi jegyzékét: a halhatatlan mesterek örökbecsű remekműveinek szépsége lenyűgöző. Azután, érthető kíváncsisággal, képzeletben közibük csúsztattunk egy-egy Tornyait, Mednyánszkyt, Munkácsyt, Kosztát, Rudnayt, Egryt, Csontváryt, Rippl-Rónait és élő mestereink néhányát, s az arany nem szürkült el, sőt izzóban tüzelt.” – Supka Magdolna: Ember és művészet: Tünődés a világkiállítás eszméjéről. *Műterem*, 1, 1958, 1. 33.; Ld. még: Supka Magdolna: Az idők hírnöke. Előszó egy kéziratban maradt könyvhöz. *Kortárs*, 34. 1990. 143–145.

⁴⁶ Supka Magdolna: *Az érző ember a művészetben.* Gépirat. A könyv kéziratának több változata és a több mint 300 illusztráció jegyzékei a szerző hagyatékában találhatóak. – Ezúton köszönöm Bényi Eszternek a kutatásban nyújtott segítségét.

⁴⁷ Kaposvári 1997. i. m. 29–31.

⁴⁸ Supka 1990. i. m.

a fajta lelki-szellemi atmoszférát, mely – ha eléggé erős és bensőséges – elárulja az alkotói révület, de legalábbis a sugallatkeresés természetét.” – fogalmazott Lóránt János festésze kapcsán.⁴⁹

A DRÁMAI GROTESZK ÉS ABA-NOVÁK

Supka alkotáslélektani teóriájának középpontjában tehát az indulati-érzelmi élmény hatása és annak individuális kifejezése állt. Bár 1959-es tanulmányában még nem kapcsolta össze ezt a látásmódot konkrét stílusjegyekkel, művészeti példáiból nyilvánvaló, hogy egyfajta expresszionizmusról beszél. Az expresszionizmust a szocialista realizmus ideológusai az ötvenes évek elején kispolgári, a valóság formáit eltorzító látásmódként bélyegezték meg, és iktatták ki a legitim stílusok szűkre szabott eszköztárából.⁵⁰ Az expresszionizmus „rehabilitálása”, visszaemelése a hivatalos művészet körébe az ötvenes évek második felében indult meg. Kassák Lajos és Pán Imre a modern izmusokat számbavevő 1957-ben a *Nagyvilág*ban megjelent közös tanulmányában Herwarth Waldent idézve így fogalmazott: „Az expresszionizmus világnézet [...] nem fogalmak, hanem érzelmek világnézete és kizárólag az ember belső világát fejezi ki.”⁵¹ E folyamat részeként értelmezhető a Derkovits-vita, Aba-Novák Vilmos művészettörténeti ártérkelésének megindulása, és ehhez kapcsolódik Supka Magdolna által a hatvanas évek elején kidolgozott „drámai groteszk” fogalma is.

A kifejezést Supka 1964-ban a *Művészettörténeti Értesítő*ben megjelent tanulmányában vezette be.⁵² Amint annak címe – *A drámai groteszk szerepe festészetünkben a művészetpszichológia szemszögéből* – is hangsúlyozta, az értekezés szerves folytatása volt Supka művésztélektani kutatásainak. Ahogy bevezetőjében is fogalmazott, olyan formai eszköztárról van szó, amelynek kiindulópontja a *művészi indulat*: „Speciálisan művészetpszichológiai feladatnak tűnt tehát, hogy a drámai groteszkhez való alkotói hozzáállás elemzésével kissé meggyorsítsuk a szellemi vérkeringést e téma körül, emberközelségbe hozzuk a művész indulatát, s egyben utat vágjunk számára a felfokozott expresszió elleni hallgatolagos tilalmak vagy értetlenség bozótjában.”⁵³

⁴⁹ Supka Magdolna: Nomád pasztorál. Lóránt János művészetéről. *Kortárs*, 36. 1992. 82. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 367.

⁵⁰ Ez a nézőpont visszavezethető az 1937–1938-ban a moszkvai *Das Wort* című folyóiratban lezajlott expresszionizmus-vitához, amelynek egyik kiindulópontja Lukács György 1934-es *Az expresszionizmus nagysága és bukása* című értekezése volt. – Ld.: *Vita az expresszionizmusról*. Szerk. Illés László. Budapest, 1994. A neomarxista filozófiai vita érvrendszere visszhangzik az ötvenes évek sztálinista esztétikájában is: „Az egész expresszionista művészet nem egyéb, mint a polgári művészet dekadenciája. Csak azért mutatta magát annyira forradalminak a polgár előtt, mert feloldotta annak az utánzó művészetnek formáit, amelyet a polgár a saját művészetének tartott.” – Hevesy Iván: A polgár és művésze. *Szabad Művészet*, 2. 1948. 98.

⁵¹ Kassák Lajos – Pán Imre: A modern művészeti irányzatok története. Az expresszionizmus. *Nagyvilág*, 2. 1957. 279.

⁵² B. Supka 1964. i. m. 148–154. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 52–79.

⁵³ Uo., 148. – 52.

A látásmódot „expresszív realizmusként” jellemezte, amely a valóság érzelmileg fel-fokozott formái átíratát eredményezi: „Az a groteszk, amelyről szólunk, a valóság, a súlyos valóság intenzív, elkenhetetlen közlésére törekszük, ezért mondanivalóját, festői jelzőit kiélezi, magasra fokozza.”⁵⁴ Nem gúnyos vagy humoros groteszkról van tehát szó, hanem az indulati kifejezést szolgáló patetikus, drámai forma eljárásról. Példaként a középkori oltárképek kifejező gesztusait, mimikáját, az érzelmi állapotok által eltorzított testi formáit hozza. Keletkezését a művész által megélt, intenzív élményre vezeti vissza. A létrejött mű ily módon nem a valóság közvetlen leképezése, hanem képzeleti aktus, ami az emocionálisan megélt élmény felidézése által, érzelmi-indulati alapon jön létre.⁵⁵ Lélektanilag úgy írja le a jelenséget, mint „amellyel a művész a témát egyrészt felidézi, másrészt a műben aktivizálja. [...] A pszichológiából ismert primer inadekvát asszociációs folyamathoz hasonlóan, úgy tudja megteremteni az egykori élménybe, a múltba kapcsolást, hogy mentesül a szabályos asszociációs menetrend törvénye alól, közvetlenül kapcsol át élményének centrumára.”⁵⁶ Ez a „művészi rögeszme” ölt formát tehát a műben, amit a befogadó elsődlegesen emocionális alapon, „érsátvitel” révén él újra.⁵⁷ Konkrét művészeti példaként Kosztja József „nappali éjszakáit”, Hollósy Simon *Rákóczy indulóját*, Munkácsy Mihály, Zichy Mihály, Gyárfás Jenő, Mednyánszky László és Derkovits Gyula festésétét említi. Az esszé jellegű (jegyzetek nélküli) tanulmányt két festményvázlat reprodukciója kíséri: Gyárfás *Tetemrehívásának* és Derkovits *Menekülők* című képének tanulmányai.

Noha kézenfekvő volna, Kondor Béla neve nem merül fel a példatárban, habár a drámai groteszk fogalmának talán a legtisztább megfogalmazója a korban. Mindazonáltal a fogalom igen jól használhatónak bizonyul a hatvanas évek elején a szocialista realizmus alternatívájaként jelentkező figuratív, expresszív realista tendenciákra.⁵⁸ Azon kortárs művészek nagy része, akikkel Supka az évtized elejétől foglalkozott, e körbe sorolhatóak, közülük kiváltképp Kohán György és Tóth Menyhért festészete. A fogalom kidolgozása Supka életművében azonban nem kortárs alkotóhoz, hanem Aba-Novák Vilmos festészetéhez kötődik, akinek kapcsán először boncolgatta mélyebben a groteszk jelenlétét, és akit a drámai groteszk *par excellence* képviselőjének tekintett.

Aba-Novák Vilmoshoz már fiatalon személyes ismeretség kötötte Supka Magdolnát.⁵⁹ Arra azonban csak jóval később vállalkozott, hogy művészettörténetileg

⁵⁴ Uo., 148. – 53.

⁵⁵ Nostalgának nevezi a folyamatot: „így valamely konkrét látvány, vizuális, vagy gondolati-érzelmi élmény nem okvetlenül a valóságban, objektíve legjellemzőbb karakterét nyeri el a művész képzeletében, hanem azt, amely a művészre magára nézve sajátos.” – uo., 151. – 61.

⁵⁶ Uo., 151. – 63.

⁵⁷ Uo., 152. – 64–65.

⁵⁸ A groteszk és a bahtyini groteszk test megjelenéséről a kor művészetében: Révész Emese: *Mese, mítosz, história. Archaizálás és mágikus realizmus az 1960–70-es évek magyar művészetében*. Kiállítási katalógus / Vaszary Galéria. Balatonfüred, 2021. 94–103.

⁵⁹ Első férjével, Fėja Gézával 1937 szilveszterét a festő lakásán ünnepelték: Supka-Fėja 2013. i. m. 59.

feldolgozza az életművet. 1955 elején már arról számolt be Féja Géznak írt levelében, hogy a festő levelezését olvassatja.⁶⁰ Első publikációjával, amely 1960-ban jelent meg a Magyar Nemzeti Galéria Közleményeiben, a festő körül uralkodó két évtizedes csendet törte meg.⁶¹ Aba-Novák életművét az ötvenes években a Horthy-rendszerben való szerepvállalása, egyházi és politikai megrendelésre készült falképei helyezték partvonalra.⁶² Tanulmányában Supka Aba-Novák festészetének két sajátosságát emelte ki, azt hogy mind formanyelvében mind narratív stratégiájában képes volt szintézist teremteni a modern nyugati törekvések és a lokális (nemzeti) sajátosságok között. Megfogalmazása szerint egyedi stílusával, az izmusok eredményeit kamatoztatva, de a figuratív elbeszélés körén belül maradván „a magyar korszerűség, a modern nemzeti festészet alapjait veti meg.”⁶³ Irodalmi hasonlaltal élve úgy írta le, hogy a két háború közötti magyar festészetben belül a lírai vonalat képviselte a Gresham-kör, a drámait Derkovits, míg Aba-Novák egy „új epikus” szemlélet megteremtője. Supka a modern népeletkép megteremtőjeként aposztrofálta Aba-Novákot, aki: „Tudatosan képviseli a l'art pour l'art-al szemben a témafestést, s ezzel kapcsolódik – festészetének modernségében is – nemzeti hagyományaink egyik fontos jellemvonásához.”⁶⁴

Igazi áttörést jelentett, amikor 1962-ben a Magyar Nemzeti Galéria megnyitotta Aba-Novák emlékkiállítását. A tárlatot a festő egykori tanítványa, Bényi László rendezte, a katalógus bevezetőjét pedig Supka Magdolna írta. E tanulmányában ismét „a festői elbeszélés modern mestereként” jellemezte Aba-Novákot, némileg kikacsintva a jelenkor felé, ahol ismét teret nyertek a narratíva új törekvései.⁶⁵ Emellett ekkor emelte ki először Aba-Novák szemléletének *groteszk* vonásait, ekképp definiálva a kifejezést: „A groteszk a valóság kihegyezése, magasra fokozása. Nem az eszményítés ellenpólusa, mert nem a rútat, a torzát keresi, a széppel, a harmonikussal szemben, hanem a jellemzetest ragadja meg a valóság elemzése közben, a döntő vonások kiemelésére.”⁶⁶ Emellett hangsúlyozta Aba-Novák nézőpontjának plebejus, alföldi jellegét: „Aba-Novák polgári származású művész. Témái azonban plebejus tartalmúak és érzésűek, a nép, a falu és a külváros életéből merítettek. Elsősorban a szegényparasztság élete foglalkoztatta.”⁶⁷ Ezzel kijelölte azokat a pontokat, amelyekkel a szocialista művészet kánonjának körén belül került

⁶⁰ Uo., 525.

⁶¹ B. Supka Magdolna: Les particularites nationales de la peinture d'Aba-Novak / Aba-Novák festészetének nemzeti sajátosságairól. *A Magyar Nemzeti Galéria Közleményei / Bulletin de la Galerie Nationale Hongroise*, 2. 1960. 79–86., 175–177.

⁶² „Aba-Novák sokáig művészettörténetírásunk tabui közé tartozott. Nem szakmai, hanem politikai okai voltak ennek.” – fogalmazott Supka kandidátusi védése kapcsán Németh Lajos. - B. Supka Magdolna „Aba-Novák Vilmos” című kandidátusi értekezésének vitája. *Művészettörténeti Értesítő*, 20. 1971. 235.

⁶³ Uo., 175.

⁶⁴ Uo., 176.

⁶⁵ „a műkritika sorompói megnyíltak a néhai „irodalmi” rém, a tematika előtt.” – B. Supka Magdolna: Aba-Novák Vilmos (1894–1941). *Aba-Novák Vilmos emlékkiállítása* 1962. i. m. 7. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 174.

⁶⁶ Uo., 8. – 176.

⁶⁷ Uo., 9. – 177.

Aba-Novák festészete, mint a nemzeti modernizmus, plebejus szemléletű, népeletre fogékony, figuratív narráció képviselője.

Éveken át tartó kutatásait Supka 1966-ban megjelent Aba-Novák monográfiájában összegezte. Ebben esztétikai elvei, művészeti törekvéseinek rekonstruálására felhasználta a festő családjánál fennmaradt levelezést; adatgyűjtését az alkotó özvegye és az egykori pályatársakkal készített interjúi is segítették.⁶⁸ Bár adatközlése, tényyszerűsége nem mindenben felel meg a mai tudományos elvárásoknak, gazdag képanyaggal kísért monográfiája hosszú időn át az Aba-Novák festészetére vonatkozó egyetlen forrás volt.⁶⁹ Elemzésének szempontrendszere a korábbi alaptételeket követte: az életművet a magyar népeletképfestészet hagyományának szerves részeként értelmezte, amely a zsánerkép stílus modernizálására tett sikeres kísérletet.⁷⁰ Látásmódjának jellemzésére a drámai groteszk fogalmát alkalmazta.⁷¹ Az életművet pedig egyfajta középutas, a modern izmusoktól és a konzervatív törekvésekről egyenlő távolságban álló törekvésnek tekintette, amit előbbiből figurális-elbeszélői hajlama, utóbbiból izzó koloritja és groteszk hangvétele távolított el.⁷² E monográfiáját nyújtotta be Supka kandidátusi értekezésnek. Ennek 1971-ben közreadott vitájában Németh Lajos és Végvári Lajos a dolgot elsősorban nem kutatás-módszertani érvek mentén bírálták, hanem kifejezetten ideológiai alapon, rámutatva, hogy a szerző elkente azt az etikai kérdést, hogy Aba-Novák milyen módon kötődött a Horthy-éra hivatalos megrendelőihez, megkerülve annak kibontását, hogy monumentális alkotásai hogyan váltak az állami politikai reprezentáció részévé.⁷³

Aba-Novák festészete végigkísérte Supka Magdolna munkásságát. A történeti hagyományból benne testesült meg legtisztábban az az izzó festői hév, az a nagystílus, epikus festői univerzum, ami maradéktalanul kitöltötte Supka saját esztétikai ideálját. Idővel már nem tudományos problémaként, hanem társadalmi ügyként kezelte, amikor az 1980-as évektől azért kardoskodott, hogy az 1937-es párizsi világkiállítás magyar pavilonjában szereplő, francia–magyar barátságot ábrázoló, a székesfehérvári múzeumban rejtőző kettős pannó újra láthatóvá váljon a nyilvánosság számára. Supka erőteljes fellépésének nagy része volt abban, hogy a pannót 1991-ben ideiglenesen kiállították, majd restaurálása után, 2003 óta biztosítják, hogy évente egyszer pár hétre ismét láthatóvá váljon.⁷⁴ Élete utolsó éveiben, de még a betegágyon is, Supka

⁶⁸ „a műkritika sorompói megnyíltak a néhai ‘irodalmi’ rém, a tematika előtt.” – B. Supka Magdolna: Aba-Novák Vilmos (1894–1941). *Aba-Novák Vilmos emlékkiállítása* 1962. i. m. 7. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 174.

⁶⁹ Tudománytörténeti kitekintés: Molnos Péter: *Aba-Novák*. Budapest, 2006. 66–69.

⁷⁰ „műveinek tartalma az ‘életesség’ – és előadói műfaja: az elbeszélés és annak epikus hangvétele azok a lényeges jegyek, amelyek őt a l’art pour l’art-ral szembe állítják; behelyezi a magyar népeletképi hagyományokba – Supka 1966, 65. jegyzetben i.m. 8-11.; Az életkép műfajáról írt külön összefoglalója: B. Supka Magdolna: *Életképek a Magyar Nemzeti Galériában*. Budapest, 1974.

⁷¹ Supka 1966. i. m. 94.

⁷² Uo., 95.

⁷³ Supka 1971. i. m.

⁷⁴ Supka Magdolna: Múzsák, kik nem hallgatnak. *Kortárs*, 35. 1991. 47–50. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 151–154.; A pannó felállítása körüli vitákról: *Az Aba-Novák dosszié. Szöveggyűjtemény Aba-Novák*

5 GRAFIKUS KIÁLLÍTÁSA

SUPKA MANNA TISZTELETÉRE

3. Rékassy Csaba rézmetszete Supka Magdolna 70. születésnapja tiszteletére, a Miskolci Galéria kiállítási katalógusának borítóján

a pannó művészettörténeti feldolgozásán fáradozott, a műről szóló izzó hevületű írásait lánya, Bényi Eszter szerkesztette posztumusz albummá 2008-ban.⁷⁵

EGY MÁSIK KÁNON JEGYÉBEN

Ugyanabban az évben, amikor a drámai groteszkről szóló esszéje megjelent, *A magyar képzőművészet költői* címmel a *Művészet* adta közre Supka egy írását.⁷⁶ A szöveg eredetileg a varsói *Przeгляд Artystyczny* című képzőművészeti folyóiratnak készült, és arra vállalkozott, hogy négy kiválasztott magyar festő rövid bemutatásával nyújtson képet a külföldi közönségnek a hazai új képalkotói tendenciákról. Sokat elárul Supka kortárs művészeti preferenciáiról a kiválasztott négy alkotó: Kondor Béla, Csohány Kálmán, Tóth Menyhért és Kohán György. Valamennyien figura-

Vilmos és Székesfehérvár kapcsolatáról. Szerk. L. Simon László. Budapest, 2021.

⁷⁵ Supka Magdolna: *A pannó. Ana-Novák Vilmos monumentális alkotása.* Szerk. Bényi Eszter. Budapest, 2008.

⁷⁶ B. Supka Magdolna: *A magyar képzőművészet költői. Művészet*, 5, 1964, 10. 18–21. – újra közölve Supka 2013. i. m. 74–80.

tív, expresszív, a „drámai groteszk” fogalmához közel álló alkotók, akikben közös nevezőként Supka a „költőiséget” jelölte meg, amit ekképpen definiált: „Festőink költők voltak velejükig, ez diktálta piktúrájuk szuggesztív erejét. Festészeti poézisen bizonyos életművek, lelki-szellemi hangvételének elháríthatatlan varázsát értjük, azt, hogy ezek a művek képesek a nézőt a saját tér-, és időviszonyaiból kiemelni, s az önmagáról való teljes megfeledkezésig: áthívni a maguk világába.”⁷⁷ Olyan vonások ezek, amelyek Supka kortárs művészeti preferenciáit mindvégig meghatározták, hiszen az említett alkotók mellett is hosszú távon elkötelezte magát. A fordulat, amely a történeti kutatások felől a kortárs festészet felé sodorta, egyértelműen összefüggött a Magyar Nemzeti Galériába történt „átigazolásával”. A hatvanas évek elejétől mind több kortárs alkotóról írt, rendezett számukra kiállítást és állt ki elismerésükért. E kör középpontjába állt Kohán György, Tóth Menyhért és Csohány Kálmán, de a sor még bővíthető olyan festőkkel, mint Pirk János, Földi Péter, Lóránt János, Kovács Péter, Tenk László, vagy a szobrász Wagner Nándor.

Valamennyien olyan expresszív, figuratív látásmódot képviseltek, amely kívül rekedt a hatvanas években formálódó avantgárd-központú modernista kánonon. Supka következetesen vállalta fel e művészek képviselétét, egyfajta ellenkánon építését. Amint ő maga megfogalmazta: „Egész munkásságom az értékek elsikkadásának, fel nem ismerésének ellenében alakult s áll maiglan: egyfelől a képzőművészet hagyományainak feltáratlan jelenségei, másfelől az 1960-tól napjainkig született kortárs művészet időálló értékeinek számon tartása és folyamatos írásbeli és kiállítási dokumentálása a művészettörténeti profilom. Vagyis az a vonulat, amely a korábbi szocreál s a mostani 'avantgarde'-ok mögött húzódik.”⁷⁸

Kohán György és Tóth Menyhért egyaránt az alföldi régióhoz kötődtek, bár nem annyira a festői hagyomány, mint inkább látásmódjuk, élettapasztalatuk révén. Egyikük sem egyszerűen témát jelentett Supka számára, hanem vállalást, olyan ügyet, amelynek képviselése mellett egy életre elkötelezte magát. Kohánról első tanulmánya 1963-ban jelent meg a *Művészetben*.⁷⁹ Ebben olyan fogalmakkal írta körül művészetét, amely Aba-Novák festészetére is érvényes volt, és amely a fentebb idézet „költőiség” látásmódjával rokonította őt. Kohán képei kapcsán kiemelte a monumentális, tömör, balladai hangvételt, drámaiságot, emelkedett pátoszt, nagyfeszültségű energiával telített, élményből fakadó póztalan erőt, ami „nem tűri a közömbösséget, megszólítja a nézőt, és valamiféle belső állásfoglalásra készíti.”⁸⁰ Kohánnal ekkor került személyes kapcsolatba, majd a festő 1966-os korai halála után ő vállalta a Gyulán őrzött hagyatéék feldolgozását is.⁸¹ Ezt követően ő írta Kohán több emlékkiállításának bevezetőjét, újra és

⁷⁷ Uo., 18. - 75.

⁷⁸ Wehner Tibor: Egy XX. századi művészettörténész példája. In: Supka 2013. i. m. 7.

⁷⁹ B. Supka Magdolna: Kohán Györgyről. *Művészet*, 4, 1963, 2. 29-32.

⁸⁰ Uo., 29.

⁸¹ „Jól emlékszem azokra a hónapokra-évekre, amikor a Gyulára került Kohán-hagyatékot először leltárba vettük, s többször költöztettük szükségraktárból szükségraktárba Supka Mannával s a drága emlékü

újra hangsúlyozva e nagy léptékű életmű jelentőségét, és sürgetve beemelését a kortárs kánonba.⁸² Kohán monográfiáját Supka közvetlenül a festő halála után megírta, de évtizedeken át kiadatlan maradt, és átdolgozott formában csak 2001-ben látott napvilágot.⁸³

A másik életmű, amit Supka szenvedélyes erővel képviselt, Tóth Menyhért művészete volt. A festőt 1960-ban ismerte meg személyesen és ettől kezdve szorosan nyomon követte munkásságát, közbenjárt annak érdekében, hogy művei kiállításra kerüljenek és a szélesebb nyilvánosság is szembesüljön e régóta rejtőzködő életművel. Első önálló kiállítását, több évtizedes hallgatás után, Hódmezővásárhelyen szervezte meg Supka.⁸⁴ Fővárosi bemutatkozó tárlata után, a *Művészet*-ben ismertette hosszabb tanulmányban az életművet.⁸⁵ Majd 1976-ban ő rendezte Tóth Menyhért életműkiállítását a Múcsarnokban.⁸⁶ Monográfiáját már 1981-ben megírta, de csak 1990-ben jelenhetett meg.⁸⁷ Tóth Menyhért festészetének értelmezésekor kiemelte azt a kettősséget, amely a modern és naiv, ősi és korszerű mezsgyéjére helyezte az életművet: „Amit már küllemével is elárul: ez a festészet esztétikai hatásában *modern*, expressziójában *különös*, témáiban eredeti, s hogy a művész, aki ezt véghezvitte, vérbeli *festő*.”⁸⁸ A „nemzeti formanyelv” kérdése, amely már Aba-Novák kapcsán is foglalkoztatta, itt újra előkerült, hangsúlyozva hogy Tóth Menyhért a paraszti élményanyag szintézisét hozta létre az európai festészet expresszionista hagyományával, ötvözve a „varázslóművészek” jelképteremtő erejét a szürrealizmus kollektív tudatalattit mozgósító képi metaforáival. Kiemelte a népművészettel rokon stilizáló képességét és a nonfigurációhoz közelítő absztraháló erejét, és rámutatott arra a finom, kissé bumfordi humorral, amely olyan egyénivé tette Tóth Menyhért világlátását.

Fontos körülmény Supka munkamódszerére nézve, hogy intenzív és szoros, baráti bensőséges kapcsolatban állt a számára fontos alkotókkal. Tóth Menyhért mellett

Havasi Pistával.” – Szilágyi Miklós: Rozó, eljöttök a barátaid. *Bárka*, 2. 1994. 134–135.; Gyulához kötötte őt testvérbátyja, Supka Ervin régész betegsége is, aki évtizedeken keresztül a Gyulai Kórház Ideg- és Elmeosztályának ápolója volt.

⁸² A festő egyetlen, életében megnyílt, 1965-ös önálló, Magyar Nemzeti Galériában megrendezett tárlatának katalógusát Supka szerkesztette. Az 1976-os nagy emlékkiállítását Koszta Rozáliával és Dévényi Istvánal közösen rendezte és a katalógus bevezetőjét is ő jegyezte. – *Kohán György festőművész (1910–1966) emlékkiállítása*. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Budapest, 1976. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 207–220.

⁸³ A kiadási körülményeiről: Supka Magdolna: *Kohán György*. Gyula, 2011. 11.

⁸⁴ „Nem bírtam elérni, hogy Budapesten kiállítási lehetőséget kapjon. Hódmezővásárhelyen hívtam fel Dömötör Jánost, egyetlen helyiséget kérve tőle: meglesz, meglesz, mondta, azt se tudva, mi lesz meg.” – Balázs Sándor: Olyan sűrű volt, mint egy elektromos tér. Beszélgetés Supka Magdolna műtörténésszel Tóth Menyhért művészetéről. *Magyar Demokrata*, 1999. június 24. 41.

⁸⁵ B. Supka Magdolna: Tóth Menyhért. *Művészet*, 10, 1969, 2. 25–27.

⁸⁶ Uő: [Bevezető] *Tóth Menyhért festőművész gyűjteményes kiállítás*. Kiállítási katalógus / Múcsarnok. Budapest, 1976. o. n. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 284–289.

⁸⁷ Supka Magdolna: *Tóth Menyhért*. Budapest, 1990.; Uő: *Tóth Menyhért*. Kecskemét, 2004.

⁸⁸ Supka 1976 i. m. – Supka 2013. i. m. 284.

napokon át ült a műteremben, kérdezett és jegyzetelt, figyelte a művek kidolgozásának folyamatát – valóban betekintést nyerve a művek születésének legtitkosabb, legintimebb rétegeibe.⁸⁹ 1990-es monográfiájába bőségesen használta ezt az elsődleges forrásanyagot, a művész saját megnyilatkozásait. 1959-ben megfogalmazott művészlélektani elmélkedései a műtermi megfigyelések nyomán öltöttek testet, mintegy beavatást nyerve a mű születésének titkos metamorfózisába. Amint később Supka egy interjúban megfogalmazta: „Olyan alkotói folyamatnak lettem szemtanúja, amit utóbb magamban az életmű ’kihordási idejének’ neveztem – nem ok nélkül, mert abban az ösztönös, heves és spontán ecsetjárásban, amellyel a művész, mintegy belső diktandót követve alkotott, abban valóban volt valami folytonosan sarjadó, a magzat fejlődéséhez hasonló természeti törvényszerűség.”⁹⁰ A munkafolyamat ösztönös, belső mozgatórugóit a vázlatokban látta megragadhatónak, ezért feldolgozásaiban különös gondot fordított a kész műveket előkészítő vázlatrajzok közlésére. Más művészekkel való munkája is a műteremből indult, írásait gyakran elmélyült személyes beszélgetések előzték meg.⁹¹

Ez az alkotói „közelnézet” Supka művésztörténelmi életművének talán legfontosabb karaktervonása. A kortárs alkotókhöz fűződő személyes köteléke tette hitelessé, bensőséggé, ugyanakkor elfogulttá is nézőpontját. Amint Supka Magdolna 70. születésnapját ünneplő, 55 grafikus tiszteletadását „átnyújtó” tárlat bevezetőjében Végvári Lajos fogalmazott: „Supka Manna olyan művésztörténész, akit a művészek nem kívülállónak, tőlük idegen személyiségnek tartanak. Mert nem a ’mérleget és a pallost’ kezében tartó ’műtész’ látják benne, hanem egy olyan, a művészethez értő segítőkész barátot, akinek ítéletében meg lehet bízni, aki mindig képes volt arra, hogy vizsgálati szavaival feloldja az elkeseredettséget és egy-egy biztató kifejezéssel munká-

⁸⁹ „A húszévesnyi ismeretlenségben alakított, megmosolygott festészetének fokozatos színrelépését segítve, pályája utolsó húsz évében végigasszisztáltam és híven feljegyeztem a mester gondolatfűzésének sajátos logikáját, technikai elképzeléseit, irányáról szóló magyarázatait. Ezek forrásértékűek, mert a meghallgatásukra mindvégig türelmetlen szakma elméleti rekonstrukcióival ellentétben ezek belülről világítják meg – a beszélgetés közben készített vázlatrajzaival együtt – készülő festményeinek organikus fejlődését, embriókoruktól a világrajóttükig.” – Supka Magdolna: Metaforák fehérben. *Hitel*, 8, 1995, 8. 91. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 292.; „Csakhogy ennek az egykori élményadta fontosságnak a felismerése mögött az a kerek húsz esztendő állott, amit 1960-tól a mester 1980-ban bekövetkezett haláláig, műtermi munkáját nyomon követve, jórészt a lélektani rugók felderítésére fordítottam, jegyzeteket készítve olyan spontán kutatói lázzal, ahogyan az expedíciós naplók készülnek. Nem is sejtettem akkor, hogy sok minden ezekből a feljegyzésekből lesz csak rekonstruálható, mivel a művésztörténészek közül rajtam kívül nem akadt más, aki végigasszisztálta volna a képek készülését, néhány régebbinek az újragondolását, olyikuk stílári átírását, sőt a mester többórás eszmefuttatását, kiemelve abból néhány meghökkentően eredeti, a művésztörténelmi szempontoknál sokkal eszméletesebb alkotói megfigyelést.” – Supka Magdolna: Vadvizek. Tóth Menyhért teljessége. *Forrás*, 32, 2000, 11. 79. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 299.

⁹⁰ Uo., 80. – 300.

⁹¹ Barczy Pál kapcsán írta: „Ezt a folyamatot elevenen rekonstruálhatta e sorok írója, amikor [...] felolvasta Barczinak néhány feljegyzését arról, mit műveinek első áttekintésekor érzett, s ezeket aztán a művész személyes emlékezéseivel, szavaival hozta párhuzamba.” – B. Supka Magdolna: Barczy Pál grafikai. *Művészet*, 10, 1969, 4. 43. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 185.

ra lelkesítsen.⁹² Íróként elsősorban a közvetítő, interpretátor szerepét vállalta magára, akinek az a dolga, hogy *érzelmileg* ráhangolja az olvasó-nézőt a képre, megnyitva előtte azokat az emocionális-indulati csatornákat, amelyek a mű születését ösztönözték.

A mű érzelmi alapú interpretációja, a „beleérzés” dominanciája idővel háttérbe szorította az adatszerű közlést, és utat engedett a szépirodalmi megfogalmazás plasztikus hasonlatainak. Németh Lajos már Supka 1971-es kandidátusi vitáján megjegyezte: „B. Supka Magdolna nagyon szépen ír, de a szépírói hajlam néha a művészettörténeti szabotosság, a racionális elemzés kárára érvényesül. Jóllehet képelemzéseinek túlnyomó része – ha ízesen, láttatóan megírt is – utal az esztétikai összefüggésekre, funkcionális értelmű; de néha egyértelműen irodalmi megközelítése a műnek.”⁹³ Később a pályaképet összegző Nagy T. Katalin is úgy fogalmazott: „Írásait inkább költői esszéknek nevezhetjük, mintsem tudományos dolgozatoknak.”⁹⁴ Noha az adatszerű forrásokkal valóban nagyvonalúan bánt Supka, cserébe kivételesen erőteljes, érzéki leírásokkal, irodalmi igényű, plasztikus hasonlatokkal írta körül a műveket.⁹⁵

Supka maga is számos írásában leszögezte, hogy műértelmezései szándékosan mellőzik a művészettörténet szokásos stíláriis kategóriáit, mint olyan eszköztárat, amely száraz racionalitásánál fogva alkalmatlan arra, hogy a művek lényegi erejét feltárják. Számára nem az volt a kérdés, hogy milyen stílustendenciák és analógiák mentén rögzíthető egy mű, hanem hogy „a műveknek az a szuggesztívója, ami megnémít és ránk kérdez: a forró leheletnek, a gyorsuló szívverésnek, a szótlan döbbenetnek ez a körénk sűrűsödő légköre, a csendnek ekkora hatalma, ugyan miből keletkezett?”⁹⁶ A hagyományos művészettörténeti fogalmi eszköztárral szemben kifejezetten szkeptikus volt és gyakran kifejtette azon véleményét, hogy az mennyire elégtelen a művek belső lényegének megragadására.⁹⁷

⁹² Végvári Lajos: Üdvözlét Supka Mannának. *55 grafikus kiállítása Supka Manna tiszteletére* 1985. i. m.

⁹³ Supka 1971. i. m. 235–236.

⁹⁴ Nagy T. Katalin: „Manna” és a T-Art. *T-Art gyűjtemény. Egy másik valóság a kortárs képzőművészetben*. Szerk. Budapest, 2020. 21.

⁹⁵ Így írt például Szabó Vladimir képeiről: „A létezést ünnepli ő is képeinek legkisebb zugáig, a dús vegetációval, életfák hatalmas lombkoronájával, életvizet gyöngyöző forrásokkal, a parkok megelevenedő kőszobraival, tavaszköszöntő lenge kisasszonyokkal, virágkalapos, merengő hölgyekkel, májusfával, szalagos falusi menettel, aranylő alkonyaiban poroszkáló csordákkal - de még a csendet éltető hangzatokkal is, a kolomp- és harangszóval, a műtermi áhítatban felhangzó gordonkával, és a csepp leányka hegedűjátékával a cipésznapypapa pincelakásában...” - B. Supka Magdolna: *Tenyészet és enyészet*. Szabó Vladimir grafikái. *Kortárs*, 31. 1986. 122. - újra közölve: Supka 2013. i. m. 274.; Földi Péterrel írta: „Földi-szerű jelenség, akinek jellemzésére egyaránt alkalmatlan lenne a hagyományosan esztétizáló művészettörténeti szaknyelv vagy akár a modern művészetelmélet teóriákat permutáló dialektusa, minthogy speciális szókinccsükkel legfeljebb annyit lehet megragadni ezen festői hangvétel meghökkentő expressziójából, amennyit egy hús-vér emberből az árnyképe mutat.” - Supka Magdolna: „Süss fel, nap...” Földi Péter festészetéről. *Hitel*, 11, 1998, 2. 65. - újra közölve: Supka 2013. i. m. 336.

⁹⁶ B. Supka Magdolna: [Bevezető.] *Kohán György festőművész emlékkiállítás* 1976. o. n. - újra közölve: Supka 2013. i. m. 207–208.

⁹⁷ „Szokásjogot nyert az a művészettörténeti eljárás, hogy a képzőművészeti alkotásokat szinte a bonctani

Ez a szkepszis abból a felismerésből is fakadt, hogy azon alkotók művészete, amely mellett Supka elkötelezte magát, kívül rekedt a kortárs tendenciák szűkre szabott fogalomtárán, amennyiben a 60–70-es évek olyan törekvéseit képviselték, amelyeknek megragadására a neoavantgárd hagyományos kritikai szókészlete elégtelennek bizonyult.

A „GRAFIKA VÉDANGYALA”

Supka Magdolna már 19. századi kutatásai során, Zichy Mihály és Szemlér Mihály kapcsán is foglalkozott grafikával. Véltetően a grafika és rajz iránti érdeklődése révén is alakult úgy, hogy amikor 1957-ben a Magyar Nemzeti Galériában kezdte meg munkáját, a Grafikai Osztály főmunkatársa lett. Nyilván ez a körülmény is közrejátszott abban, hogy a hatvanas évektől tevékenységének egyik fő csapásiránya a művészi grafika lett, de ahhoz, hogy ez belső elkötelezettséggel, szenvedélyes ügyszeretettel váljon, szükség volt Supka személyiségéből fakadó sodró energiára.

1957. július 1-vel Supka egy frissen alapított múzeum újonnan felálló tudományos csapatába, a Magyar Nemzeti Galéria Grafikai Osztályára került. Az osztályt ekkor Oelmacher Anna vezette, munkatársai közé tartozott Molnár Zsuzsa és Pataky Dénes.⁹⁸ A Fővárosi Képtárból majd egyéb forrásokból több tízezer grafikai lap újra leltározása, költöztetése várt az új stábra. Supka 1959-ben már részt vett az osztály bemutatkozó tárlata, a 19–20. századi magyar rajz és akvarell művészet legszebb darabjait kiállító kiállítás rendezésében.⁹⁹ Supka idővel teljes mértékben a kortárs magyar grafika mellett kötelezte el magát. Az élő, aktívan működő hazai alkotók életművének bemutatását, feldolgozását, tágabb értelemben, a magyar grafikai művészetek hazai és külföldi propagálását tekintette egyik legfőbb hivatásának. Az alkotók részéről felé irányuló tisztelet és hála kifejezője volt az a miskolci tárlat, amelyen 55 magyar grafikus adózott „Supka Mannának” művei kiállításával. Több alkotás kifejezetten neki ajánlott mű volt, köztük az a „Manna kehely”, amelyet az őt megidéző rézmetszet lemezéből formált Rékassy Csaba. A katalógus borítóját díszítő kis allegórián a művészettörténész a nyomóprés mellett dolgozó művészek mellett jelent

tárgyilagosság mikroszkópjával szemléljük. Történik ez a tudományos egzaktságra való - jórészt meddő - törekvésből. Hiszen a művészetnek még megfelelő értelmező szótára sincsen - hallgatólagos egyetértéssel használunk bizonyos nem egészen tisztázott képzőművészeti fogalmakat -, arról nem is szólva, hogy a kutatások eredményeinek kísérleti ellenőrizhetőségére nincsen mód: művészek és művészetek nem ismétlődnek, s ezenfelül a művészet területe igen sok szubjektív komponensből áll, amelyek esetlegessé teszik következtéseink érvényét.” – Supka 1990. i. m.; Supka 1989. i. m. 40-41. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 141-145.

⁹⁸ A Grafikai Osztályt 1957-től 1970-ig Oelmacher Anna vezette. Munkatársak a hatvanas években: Molnár Zsuzsa 1957–1962, Pataky Dénes 1959–1964, Mangáné Heil Olga 1970–1984. – A Grafikai Osztály kronológiáját ld.: *Papír/Forma. Nyolc évszázad legszebb rajzai és sokszorosított grafikái a Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményeiben*. Szerk. Bódi Kinga, Bodor Kata. Budapest, 2021. 68–97.

⁹⁹ *Magyar rajz és akvarell. XIX és XX. század*. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Rend. Molnár Zsuzsa, B. Supka Magdolna, Oelmacher Anna, M. Schneider Éva. Budapest, 1959.

4. Supka Magdolna Rékassy Csaba kiállításának megnyitóján, 1984-ben, mgt.

meg, kezében tollal és papírral – jelezvén hogy gondolatainak legfőbb inspirációja a műhelyben, műteremben zajló alkotómunka volt.¹⁰⁰ A tárlaton szereplő alkotók közül Supka külön tanulmányokban foglalkozott Ágotha Margit, Barczy Pál, Maracsó Gabriella, Muzsnay Ákos, Raszler Károly, Rékassy Csaba, Reich Károly, Stettner Béla és Szalay Lajos grafikai művészetével.¹⁰¹ A grafikához más, intézményi formában is kapcsolódott, lévén évtizedeken keresztül tagja volt a Képcsarnok Vállalat grafikai zsűrijének. A plénumot azzal a céllal hozták létre, hogy szakmai felügyeletet gyakoroljon azon munkák felett, amelyek a vállalat értékesítési rendszerébe (boltjaiba, ügynökhálózatába) kerülnek.¹⁰² Eredendően tehát minőségi szűrés volt a feladata, de közvetve egyfajta ideológiai „cenzúrát” is gyakorolt. A festészeti, szobrászati, tervező-

¹⁰⁰ 55 *grafikus kiállítása Supka Manna tiszteletére* 1985. i. m.

¹⁰¹ Az írárok részleteit ld. a tanulmány végén közölt bibliográfiában.

¹⁰² Vadas József: A „Heti zsűri”ről. *Kritika*, 1972, 6. 8. – A cikk által kiváltott vitáról a szerző weboldala: <http://vadizajn.hu/forum/a-heti-zsuri-vita/>; Az intézményrendszeri háttérről: A Képzőművészeti Alap és a korszak kulturális intézményrendszerének mélyreható történeti analízisét nyújtotta: Horváth György: *A művészek bevonulása. A képzőművészet politikai irányításának és igazgatásának története 1945–1992*. Budapest, 2015.

és képgrafikai területnek külön zsűrije működött, utóbbinak volt tagja, sokáig elnöke Supka Magdolna. A képgrafikai zsűri hetente ült össze (az akkor még Szabadság téri) Magyar Nemzeti Galéria közelében, az Aulich utcában. A benyújtott nyomtatott művészi színvonal és témaválasztásának mérlegelése után engedélyezte a sokszorosítást, továbbá javaslatot tett az alkotó tiszteletdíjára, valamint a nyomtatás példányszámára. A vállalat belső terjesztésű *Paletta* című folyóiratának 1962-ben készült riportja szerint a grafikai zsűri tagjai a Képcsarnok Vállalat képviselőjében Bokor Vilmos művészeti vezető, lektora Supka Magdolna és két grafikusművész voltak. Ekkoriban a fővárosban heti 20–25 grafika bírálatára került sor.¹⁰³ Minthogy ez a plénum döntött a tiszteletdíjakról is, közvetlen hatással bírtak az alkotók egzisztenciájára, bizonyos értelemben „élet-halál” urai voltak. Supka ez irányú működése a rendszerváltás után átértékelődött, visszas felhangot kapott. Ennek szimptomája volt az a nyílt levél, amellyel 1993-ban több kortárs művész tiltakozott az ellen, hogy Supkát a Magyar Grafikusművészek Szövetsége Kossuth-díjra jelölje.¹⁰⁴ A tiltakozás alapja a képcsarnoki zsűriben játszott szerepvállalása volt. Supka olyan időszakban szállt síkra a kortárs grafika mellett, amely a magyar művészi grafika aranykora volt. A hazai képgrafika legfontosabb seregszemléje, az 1961-ben megindult Miskolci Országos Grafikai Biennálé zsűrizésében, népszerűsítésében komoly szerepet vállalt.¹⁰⁵ Jól érzékelte, hogy a művészettörténészek jórésze idegenül mozog a sokszorosítási technikák területén, így ritkán tud érdemben hozzászólni a nyomtatott művészi grafika alkotásaihoz.¹⁰⁶ Supka azonban kortárs jelenlétével párhuzamos múzeumi tapasztalata révén kivételes rálátással rendelkezett a hazai aktuális grafikai törekvésekre, életművekre. A nyomtatott grafika vagy egyedi rajz sajátos kifejezési formáját különös érzékenységgel interpretálta. Személyes kedvence volt Csohány Kálmán rajzművészete, akiben ugyanazt a plebejus, népies archaizálást, balladai tömörséget, drámai absztrakciót

¹⁰³ G. O.: Amíg a kép eljut a vevőig. *Paletta*, 1963, 4. 7.

¹⁰⁴ Nyílt levél. Hogyan lehet ma Kossuth-díjra javasolni valakit antidemokratikus módon? Avagy a magyar képzőművészeti életben megtörtént-e a valódi rendszerváltozás? *Pesti Hírlap*, 1993. március 10. 11. – A nyílt levél aláírói: Szentjóbey Tamás, Ábrahám Rafael, Jolsthy Attila, Gross Arnold, Károlyi András, Serényi M. Zsigmond, Bíró Gábor; – A Magyar Grafikusművészek Szövetségének válasza: Nyílt válasz a nyílt levélre. *Magyar Hírlap*, 1993. március 12. 11. Az ügyet lezáró cikk: Megay László: Az ítélezés veszélyeiről. Adalékok a „Képtelen képcsarnok” történetéhez. *Pesti Hírlap*, 1993. május 13. 12.

¹⁰⁵ Kiváló összefoglaló a korszak grafikájáról: B. Supka Magdolna: [Bevezető] Miskolci *Országos Grafikai Biennale* 5. Kiállítási katalógus / Miskolci Galéria. Miskolc, 1969. o. n.; Ld. még: Uő: Emlékezés a grafika négy évtizedére a huszadik biennálé alkalmából. *XX. Országos Grafikai Biennale*. Kiállítási katalógus / Miskolci Galéria. Miskolc, 2000. 13–16. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 162–167.

¹⁰⁶ „A hagyományos művészettudományi módszerek és módszerek nem illenek rá a fiatal grafika merőben új utakat járó stílusjelenségeire. Másrészt a műtészett magabiztossá képzett művelői is abban az örökletes hiányos műtörténeti oktatásban részesültek, amelyek nem helyezik kellő súlyt a grafika alapját képező vonalművészetnek, a rajzi kultúra sajátlagos szerepének és a festészetnek olyannyira eltérő vonzerejének ismertetésére.” – Supka Magdolna: [Bevezető] *Az Országos Grafikai Biennálé nagydíjasai 1961–1987*. Kiállítási katalógus / József Attila Könyvtár Kiállítóterme. Miskolc, 1989. o. n. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 135–140.

találta meg, amelyet Kohán György festői életművében is.¹⁰⁷ A „drámai groteszk” másik elementáris hordozója nézete szerint Szalay Lajos „barbár erejű” rajzművészete volt.¹⁰⁸ Grafikai érzékenysége hozzájárult ahhoz is, hogy a festői életműveken belül értékelje a grafikai munkásságot: Tóth Menyhért monográfiájában például külön hangsúllyal mutatta be a festői művek előkészítését szolgáló, egymással organikus összefüggésben álló rajzokat.¹⁰⁹

A hatvanas években fellépő grafikus nemzedék közös jellemzője volt – a neoavantgárdtól elágazó – figuratív, narratív, szürreális, gyakran archaizáló látásmód. Supka ezt a korábban már idézett „költőiség” fogalmával írta körül, és a zenében megjelenő melódiához („meloditás”) hasonlította.¹¹⁰ Másik közös vonásként az elbeszélői hajlamot („eseményesítés”) emelte ki.¹¹¹ Ez a sűrű szövésű, egyéni metaforákból építkező elbeszélés tette egyedivé Rékassy Csaba látásmódját, amelyben Supka olyan találóan ismerte fel a babonás néphit és a szakmai mivesség egymást átható, közös jelenlétét.¹¹² És ez emelte a hatvanas-hetvenes években az irodalmi illusztrációs grafikát a műfaj vezető ágává, amint azt Kondor Béla illusztrációs tárlata kapcsán is megfogalmazta.¹¹³ Másik érdekes meglátása arra vonatkozott, hogy összefüggésbe hozta az alkotók zömének „plebejus” származását, kézműves hajlamát a sokszorosító technikák iránti mesterségbeli elmélyültséggel.¹¹⁴

A művészi grafikához kapcsolódó tevékenységének fontos része volt az a kiállítás-sorozat, amely a kortárs grafikát „hozta helyzetbe” azzal, hogy múzeumi közeg-

¹⁰⁷ B. Supka Magdolna: Csohány Kálmán grafikai Szegezen. *Tiszatáj*, 20. 1966. 135.; Uő: Csohány Kalman grafikusművész kiállítása, Székesfehérvár. *Művészet*, 12, 1971, 1. 40–41.; Uő: [Előszó] *Csohány Kálmán emlékkiállítás*. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria, 1982. o. n. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 187–202.; Uő: *Csohány Kálmán*. Budapest, 1986. (Corvina műterem)

¹⁰⁸ Supka Magdolna: [Bevezető] *Szalay Lajos grafikusművész kiállítása*. Kiállítási katalógus / Vigadó Galéria. Budapest, 1984. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 277–283.

¹⁰⁹ Supka 1990. i. m.

¹¹⁰ „Korunk létviadala erőjeleket vár a művésztől. Nem az erő látszatát, hanem annak hőjét. Ez pedig a képzőművészetben a látásmód költőisége, az érzület poézise hozhatja vissza, miként a zenében – az újra jogaiba lépő – meloditás.” – B. Supka Magdolna: [Bevezető] *Mai magyar grafika- és kisplasztika-kiállítás Zichy Mihály és Ferenczy István tiszteletére*. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Budapest, 1976. 2–7. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 105–118.

¹¹¹ Uo., 116–117.

¹¹² Supka Magdolna: [Bevezető] *Rékassy Csaba grafikusművész életmű-kiállítása*. Kiállítási katalógus / Damjanich Múzeum. Szolnok, 1996. 7–15. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 250–260.

¹¹³ „A rajzi szövegtolmácsolás – ellentétben a festészettel – megtarthatta konvencióit, mivel egyedül ez a műfaj nem bocsátkozhatott nyílt ellentmondásba éppen az irodalommal.” – B. Supka Magdolna: Kondor Béla kiállítása a Petőfi Irodalmi Múzeumban. *Művészet*, 13, 1972, 7. 44. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 229.

¹¹⁴ „Grafikusművészeink nagy vonzalma a mivesség iránt, a technikai kivétel gondossága s az anyaggal való szinte áhitatos bánásmód sokuk esetében visszavezethető felmenőik kézművességére, azoknak a népművészetben, iparosságban megnyilatkozott díszítő-formáló képzeletére.” – Supka Magdolna: *Intergraphik 1976. A képzőművészet sorskérdéseiről. A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Tájékoztatója*, 1977. 14–18. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 133.

ben, a Magyar Nemzeti Galériában biztosított számára bemutatkozási lehetőséget. 1968 és 1980 között a Galéria nagyjából két évente rendezett átfogó kortárs magyar grafikai tárlatokat. Ezek a miskolci biennáléval váltásban valósultak meg, rendszerint valamilyen kötött, jubiláris téma apropóján. Az első ilyen nagyszabású vállalkozás az 1968-ban megrendezett *Mai magyar grafika* tárlat volt, amely először adott átfogó képet a közelmúlt magyar grafikai törekvéseiről. A kiállítást Solymár István és Kass János rendezte, bevezetőjét Supka Magdolna írta, finoman differenciálva a kortárs grafika különféle látásmódjait.¹¹⁵ A tárlat egy évvel később a németországi Kiel városában vendégeskedett, lehetőséget nyújtva arra, hogy a magyar grafikai nemzetközi szinten is megmérse magát.¹¹⁶ Két évvel később, Albrecht Dürer születésének 500. évfordulója tiszteletére újabb átfogó grafikai tárlatra került sor, aminek – Kass Jánossal karöltve – már rendezését is Supka jegyezte.¹¹⁷ A Lengyel Lajos által tervezett, tipográfiai is igényesen kivitelezett katalógus bevezetőjében Supka jó érzékkel mutatott rá a kortárs magyar grafika historizáló, archaizáló érzékenységre, ami kivételesen érzékenyen rezonált a történelmi évfordulóra: „A grafika az, amelynek jelenlegi törekvései, mesterségbeli gondolkodása leginkább emlékeztet képzőművészetünkben a fél évezred előtti példára. Másrészt: hosszú évtizedekre visszatekintve leginkább rajzkultúránkban bukkan fel – időnként és közvetetten – a düreri ihletettség, és nem utolsó sorban azért, mert idősebb mestereink némelyike ezen a példán indított útnak néhány mai nemzedéket.”¹¹⁸ Ezt követte 1972-ben a Dózsa emlékkiállítás, ami kispasztikai és grafikai művekkel reflektált a történelmi évfordulóra.¹¹⁹ Kisebb kihagyással, 1976-ban már a Budavári Palotában került megrendezésre a Zichy Mihály és Ferenczy István tiszteletére meghirdetett *Mai magyar grafika- és kispasztika-kiállítás*, aminek katalógus bevezetőjében Supka hosszabban és tágabb elméleti igényvel értekezett a kortárs grafika helyzetéről.¹²⁰ 1978-ban a Magyar Képzőművészek Szövetségének Grafikai szakosztályával karöltve rendezte meg Supka Magdolna Dévényi Istvánnal közösen a *Magyar grafika 1978* tárlatot, amely a tíz évvel korábbi be-

¹¹⁵ B. Supka Magdolna: [Bevezető]. *Mai Magyar Grafika. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria.* Budapest, 1968. o. n. – a kiállítás elemzése: Révész Emese: *Mai magyar grafika 1968. A lemez B oldala* című grafikai konferencia szerkesztett anyaga. Szerk. Madarász Györgyi. Miskolc, 2015. 38–47. – újra közölve: Uő: *Firkaforradalom. Válogatott írások a grafikáról.* Budapest, 2019. 47–54.

¹¹⁶ B. Supka Magdolna: [Einl.] *Ungarische Graphik.* Ausstellungskatalog / Sonnenhalle des Kieler Schlosses. Hrsg. Werner Istel, Bernhard Schwichtenberg. Kiel, 1969.

¹¹⁷ Supka Magdolna: [Előszó] *Magyar grafika. Kiállítás Dürer emlékéztére.* Születésének 500. évfordulóján. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Budapest, 1971. o. n. – újra közölve: Supka 2013. i. m. 98–104. – A kiállítás összeállításában már a Grafikai Osztály fiatal csapata működött közre: Dévényi Iván, Górné Mária, Gyárfás Zsuzsa, Jobbágyi Zsuzsa

¹¹⁸ Uo., 101.

¹¹⁹ *Mai magyar grafika és kispasztika Dózsa György tiszteletére.* Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Rend. B. Supka Magdolna, Kass János, Jobbágyi Zsuzsa. Bev. Pogány Ö. Gábor. Budapest, 1972; Az évfordulós kiállítások elemzése: Tatai Erzsébet: *Dózsa '72.* Dózsa György vizuális reprezentációja a Kádár-korszak idusán. *Történelmi Szemle*, 56. 2014. 595–610.

¹²⁰ Supka 1976. i. m.

mutatóhoz hasonlóan összegző áttekintést nyújtott a műfaj hazai törekvéseiről, teret adva az azóta színre lépett új generációknak és technikai eljárásoknak is.¹²¹ E több mint egy évtizedes sorozat záró momentumra volt a Nemzeti Galéria 1980-as rajzkiállítása, amely először vállalkozott az egyedi rajz kortárs megjelenésének összegzésére.¹²² Ez a tárlat nyitánya volt a két év múlva megvalósuló Salgótarjáni Rajzbiennálénak. Bár ezt követően (1981 áprilisában) Supka Magdolna a Nemzeti Galériából nyugdíjba vonult, még több mint egy évtizeden át aktív szereplője maradt a magyar grafikai életnek, zsűrorként, szemlélő íróként részt vett a Balatoni Kisgrafikai Biennálékön és Miskolci Grafikai Biennálékön is.

Bár személyes jelenlétének emléke idővel törvénytörően fakul, írói munkássága és művészetszervező aktivitása mind határozottabb körvonalakat kap visszanezve. Kétségtelen erénye az a következetes értékrend, az a szervesen épített fogalmi rendszer, amelyet hosszú pályája során töretlenül követett, és amely a magyar művészetnek olyan szelétét igyekezett a kollektív történeti emlékezet felszínén tartani, amelyet napjainkban, részben Supka Magdolna munkásságának is köszönhetően, újra értékelünk és elismerünk. Ennek az értékrendnek a fenntartását és elismerését szolgálja a 2006-ban a T-Art Alapítvány által létrehozott Supka Manna-díj, amit évente egy arra érdemesnek tartott alkotónak vagy elméleti szakembernek ítél oda a kuratórium.¹²³

SUPKA MAGDOLNA PÁLYAKÉPE

Supka Magdolna (Budapest, 1914. augusztus 3. – Budapest, 2005. november 10.) művészettörténész. Édesapja: Supka Géza (1883–1956) régész, író, szerkesztő; édesanyja: Gere Gizella (1887–1966) iparművész, festő. A Veres Pálné Gimnáziumban érettségizett 1932-ben. 1932–1936 között a Pázmány Péter Tudományegyetem hallgatója, német, olasz és művészettörténet szakon. Német és olasz nyelvből középiskolai tanári képesítést szerzett. Egyetemi éve alatt kitanulta az ékszerész-ötvös szakmát, 1934–1936 között Henger Antal ezüstárugyárában dolgozott. Művészettörténeti diplomáját 1938-ban szerezte meg. Diplomamunkáját *A magyar úrihímezés* címmel Gerevich Tiborhoz írta. 1938-ban házasságot kötött Féja Gézával (1900–1978), akivel ugyan 1943-ben hivatalos is felbontotta házasságát, ám mindvégig szoros baráti kapcsolatban maradtak, amit az író haláláig folytatott levelezésük is bizonyít. Házassága alatt, Féja Magdolna néven 1938–1943 között színészi karrierjét építette. 1943-tól 1954-ig a Budapest Történeti Múzeum munkatársa volt. 1946–1949 között Ágh Magdolna és Tatár Mag-

¹²¹ Uó: [Előszó] *Magyar grafika 1978*. A Magyar Képzőművészek Szövetségének kiállítása. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Rend. B. Supka Magdolna, Dévényi István. Budapest, 1979. o. n.

¹²² Uó: [Előszó] *Rajzkiállítás 1980*. Kiállítási katalógus / Magyar Nemzeti Galéria. Rend. B. Supka Magdolna, Dévényi István, Szabó Katalin. Budapest, 1980. o. n.

¹²³ A díj bronz plakettjét Csikai Márta szobrászművész tervezte. Díjazottak: 2006. Bráda Tibor, 2007: Wehner Tibor, 2008: Sipos Mihály, 2009: Gulyás János, 2010: Gaál József, 2011: Kufögler Flórián, 2012: Márkus István, 2013: Sulyok Gabriella, 2014: Shah Gabriella és Shah Tibor, 2015: Verebes György, 2018: Atlasz Gábor, 2017. Szarvas József, 2018. Cserba György, 2019: Maracskó Gabriella, 2021: Révész Emese

5. Supka Magdolna 1999-ben, mgt.

dolna néven szépirodalmi írásokat publikált. 1948-ban több hónapot Olaszországban töltött ösztöndíjasként. 1951-ben házasságot kötött Bényi László (1909–2004) festőművész, művészeti íróval. Írásait ettől kezdve B. Supka Magdolna néven jegyezte (ezt csak a 1990-es évektől hagyta el.) Még az év őszén megszületett lánya, Bényi Eszter, aki később neves textilművész lett. 1954–1957 között a Művészettörténeti Dokumentációs Központ munkatársa. 1957. július 1-től 1981. április 30-ig, nyugdíjazásáig a Magyar Nemzeti Galéria Grafikai Osztályának munkatársa, illetve vezetője. 1994-től a Magyar Művészeti Akadémia tagja. 1998-ban a Magyar Képzőművészeti Egyetem

díszdoktorává avatta, Gyula városa pedig díszpolgárává választotta. Kitüntetései: 1974: Munka Érdemrend ezüst fokozata; 1981: A Művészeti Alap művészeti írói nagydíja; 19282: Szocialista Kultúráért; 1984: Munka Érdemrend arany fokozata; 1994: Széchenyi-díj; 2000: Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje; 2005: Köztársaság Elnök Érdemérme.

SUPKA MAGDOLNA BIBLIOGRÁFIÁJA

Supka Magdolna megjelent írásai [1984-ig]. *Supka Magdolnának. Manna néninek szeretettel. Grafikai kiállítás.* Kiállítás katalógus / Fészek Galéria. Bev. Szabó Júlia. Budapest, 1984. o. n.; A. A. [Arató Antal]: B. Supka Magdolna kisgrafikai vonatkozású írásai. *Kisgrafika*, 46, 2007, 1. 8.; Bényi Eszter – Wehner Tibor: Supka Magdolna műveinek bibliográfiája. In: Supka Magdolna: *A drámai groteszk. Válogatott művészeti írások.* Sajtó alá rend. Wehner Tibor. Budapest, 2013. 403–419.

SUPKA MAGDOLNA FONTOSABB ÍRÁSAI

A magyar úrihímezés. Budapest, 1938. (A budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének dolgozatai, 52.); *Zichy Mihály.* Budapest, 1953. [társszerző: Bényi László]; Zichy Mihály ismeretlen rajzai. *Szabad Művészet*, 10. 1956. 161–166.; Szemlér Mihály 1833–1904. *Művészettörténeti Tanulmányok. Művészettörténeti Dokumentációs Központ Évkönyve*, 1957. 219–252.; Gondolatok a szolnoki művésztelep múltjáról és jelenéről. *Jászkunság*, 5. 1959. 132–134.; Gadányi Jenő festőművész 1895–1960. *Művészet*, 1, 1960, 1. 23–24.; Les particularites nationales de la peinture d’Aba-Novak / Aba-Novák festészetének nemzeti sajátosságairól. *A Magyar Nemzeti Galéria Közleményei / Bulletin de la Galerie Nationale Hongroise*, 2. 1960. 79–86., 175–177.; Munkácsy és Orlai Petrich. *A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Jubileumi Évkönyve Erkel Ferenc születésének 150. évfordulójára*, 1960. 111–115.; Kohán Györgyről. *Művészet*, 4, 1963, 2. 29–32.; A drámai groteszk szerepe festészetünkben a művészetpszichológia szemszögéből. *Művészettörténeti Értesítő*, 13. 1964. 148–154.; A magyar képzőművészet költői. *Művészet*, 5, 1964, 10, 18–21.; *Aba-Novák Vilmos.* Budapest, 1966. (2. kiad. 1971); Grafika a Kilencek kiállításán. *Művészet*, 8, 1967, 2. 18–20.; Vilmos Aba-Novák. *Acta Historiae Artium*, 14. 1968. 89–98.; Kohán György 1910–1966. *AGNH/MNG Évkönyve*, 1. 1970. 115–134., 223–231.; A Dürer-terem és a magyar grafika. *Műgyűjtő*, 2, 1970, 2. 37–38.; Stettner Béla művészete. *Műgyűjtő*, 2, 1970/4, 31–32.; Tóth Menyhért. *Művészet*, 10, 1969, 2. 25–27.; Csohány Kálmán grafikusművész kiállítása. Székesfehérvár. *Művészet*, 12, 1971, 1. 40–41.; Rékassy Csaba grafikusművész kiállítása. *Művészet*, 12, 1971, 9. 41.; Kondor Béla kiállítása a Petőfi Irodalmi Múzeumban. *Művészet*, 13, 1972, 7. 43–45.; Tóth Menyhért festőművész kiállítása Székesfehérvár, István király Múzeum, 1970. *Képzőművészeti Almanach* 3. 1972. 23–26.; Életképek a Magyar Nemzeti Galériában. Budapest, 1974.; *Szabó Vladimír.* Budapest, 1974. (Mai magyar művészet); Így kezdődött (Szalay Lajosról). *Művészet*, 21, 1980, 9. 7–9.; *Rékassy Csaba.* Budapest, 1981.

6. Csikai Márta: Supka Magdolna-díj. Bronz plakett, 2006

Ágotha Margit grafikusművész. *Jászkunság*, 29, 1984, 2, 47-48.; *Csohány Kálmán*. Budapest, 1986. (Corvina műterem); Tenyészet és enyészet. Szabó Vladimír grafikai. *Kortárs*, 30. 1986. 117-122; *Pirk János*. Budapest, 1987. (Mai magyar művészet); „Engem a düh tart életben...” Kohán György rajzai. *Kortárs*, 31. 1987. 127-133.; A kártévés szennyes hordaléka. Az ihletrombolók labirintusában. *Új Idő*, 1, 1989, 2. 40-41.; A Széchenyi-gondolat. Egy grafikai albumról. *Kortárs*, 33. 1989. 121-127.; Az idők hírnöke - Először egy kéziratban maradt könyvhöz. *Kortárs*, 34. 1990. 143-145.; Múzsák, kik nem hallgatnak. *Kortárs*, 35. 1991. 47-50.; Reich Károly emlékének háza. *Hitel*, 4. 1991, 19. 44-45.; A rajz természete. *Élet és Irodalom*, 1992. október 22. 12.; Nomád pasztorál. Lóránt János művészetéről. *Kortárs*, 36. 1992. 82-88.; Metaforák fehérben. *Hitel*, 8, 1995, 8. 90-94.; Szalay Lajos. *Magyar Szemle*, 5. 1996. 280-283.; „Süss fel, nap...” Földi Péter festészetéről. *Hitel*, 11, 1998, 2. 65-72.; *Lóránt János Demeter*. Szolnok, 1998. (Paletta); *Tóth Menyhért*. Budapest, 1990.; *Földi Péter*. Szolnok, 1996. (Paletta); *Tenk László*. Szolnok, 1996. (Paletta); *Kovács Péter*. Szolnok, 1998. (Paletta) *Kárpáti Tamás*. Szolnok, 1999. (Paletta); *Tóth Menyhért*. Budapest - Kecskemét, 1998. (2. kiad. 2000.); *A helyek szelleme - Tenk László újabb képeiről*. Szolnok, 2000.; Magyarul európai. Földi Péter, Muzsnay Ákos és Szabó Tamás művészetéről. *Kortárs*, 44. 2000.

100-102.; Vadvizek. Tóth Menyhért teljessége. *Forrás*, 2000/11, 79-84.; *Kohán György*. Gyula, 2001.; Üzenet Székesfehérvár polgáraihoz az Aba-Novák pannó fekete dobozáról és újjászületett jussuk ünnepén. *Árgus*, 12, 2001, 6. 65-67.; Zsömlelóriás polihisztor. *Napút*, 3, 2001, 2. 3-4.; *Tóth Menyhért*. Kecskemét, 2004.; Egy szobor feltámadása. Wagner Nándor: József Attila. *Hitel*, 18, 2005, 6. 10-12.; *A pannó. Aba-Novák Vilmos monumentális alkotása*. Budapest, 2008.; *A drámai groteszk. Válogatott művészeti írások*. Sajtó alá rend. Wehner Tibor. Budapest, 2013.

SUPKA MAGDOLNÁRÓL SZÓLÓ MÉLTATÁSOK

Szabó Júlia: Dr. Supka Magdolna köszöntése. *Supka Magdolnának. Manna néninek szeretettel. Grafikai kiállítás*. Kiállítás katalógus / Fészek Galéria. Bev. Szabó Júlia. Budapest, 1984. o. n.; Végvári Lajos: Üdvözet Supka Mannának. *55 grafikus kiállítása Supka Manna tiszteletére*. Kiállítási katalógus / József Attila Könyvtár Kiállítóterme. Miskolc, 1985. o. n.; *A teljes emberség Supka Magdolna levelei Féja Gézához*. Sajtó alá rend. Féja Endre. Békéscsaba, 2005.; Gyurkovics Tibor: Supka Manna - intenzív. *Magyar Nemzet*, 2005. november 5. 38.; P. Szabó Ernő: Magyarul volt európai. Elhunyt Supka Magdolna művészettörténész. *Magyar Nemzet*, 2005. november 11. 15.; Gyurkovics Tibor: Supka Manna - intenzív. *Magyar Nemzet*, 2005. november 26. 37.; Rázmány Csaba: Dr. Bényiné Supka Magdolna. Élt 91 évet. *Unitárius Élet*, 59, 2005, 6. 14.; Szilágyi Miklós: Elment Supka Manna (1914-2005). *Bárka*, 14, 2006, 1. 103-108.; Arató Antal: In memoriam B. Supka Magdolna. *Pannon Tükör*, 11, 2006, 2. 55-57.; Wehner Tibor: Egy művészettörténész eleven emléke. Hommage à Manna-kiállítás Tatán. *Új Forrás*, 39, 2007, 4. 98-100.; *Lélekben társak. Supka Magdolna és Féja Géza levelezése 1937-1976*. Sajtó alá rend. Féja Endre. Budapest, 2013.; Wehner Tibor: Egy XX. századi művészettörténész példája. In: Supka Magdolna: *A drámai groteszk. Válogatott művészeti írások*. Budapest, 2013. 5-8.; Bényi Eszter: Csapongó gondolatok száz év kapcsán. Uo., 9-10; Féja Endre: Emlékek szötte. Uo., 11-15.; Nagy T. Katalin: „Manna” és a T-Art. In: *T-Art gyűjtemény. Egy másik valóság a kortárs képzőművészetben*. Szerk. Garami Gréta. Budapest, 2020, 17-22.; Wehner Tibor: „Magyarul európai.” „Magyarul európai” Száz éve született Supka Magdolna műtörténész. Kiállítási katalógus / Vigadó Galéria. Szerk. Balázs Sándor. Budapest, 2015. 4-5. - KML III.: 428.